

OCOLUL DOMNESC AL BACĂULUI (sec. XV—XVIII).

de GHEORGHE BURLACU

I

În toate timpurile, sistemul de organizare administrativă a influențat ramurile vieții sociale, economice și chiar culturale. De aceea, considerăm deosebit de util un studiu despre Ocolul domnesc al Bacăului, studiu care va contribui la cunoașterea mai aprofundată a istoriei acestui oraș și a împrejurimilor sale.

O serie de studii istorice generale din ultimii ani, au fost consacrate problemei vechilor unități administrative ale Moldovei, ocoalele domnești¹. Un studiu special se ocupă de ocolul orașului Suceava².

Ocolul domnesc al Bacăului este amintit, doar, în câteva lucrări generale. Constantin C. Giurescu citează patru sate: Burești, Trebeș, Radomirești și Malurile³; D. Ciurea menționează un loc domnesc și trei sate: Burești, Radomirești și Trebeș⁴; H. H. Stahl, în treacăt, vorbește de Ocolul Bacăului⁵; N. Grigoraș, de asemenea, amintește și de Ocolul Bacăului⁶.

E cunoscut faptul că cetățile, curțile și târgurile au jucat un mare rol în cristalizarea și consolidarea administrativ-politică a viitoarei țări a Moldovei. În jurul lor și în anumite condiții istorico-sociale, după unii

¹ Aurel V. Sava, în „Buletinul științific al secțiunii de științe istorice, filozofice și economico-juridice”, tom. IV, nr. 1—2 (1952), p. 71—97; C. Cihodaru, în *Omagiul lui P. Constantinescu-Iași*, București, 1965, p. 288—272; D. Ciurea, în „Anuarul Institutului de istorie și arheologie A. D. Xenopol”, II, 1965, Iași, p. 143—235; Constantin C. Giurescu, *Târguri sau orașe și cetăți moldovene*, București, 1967, p. 141—150, *passim*; I. D. Marin, în „Studii și articole de istorie”, IX, București, 1967, p. 25—41; N. Grigoraș, *Instituții feudale din Moldova, I Organizarea de stat pînă la mijlocul sec. al XVIII-lea*, București, 1971, p. 18—40, *passim*; Henri H. Stahl, *Studii de sociologie istorică*, București, 1972, p. 190—234; Gheorghe Sibechi, în „Studii și comunicări”, Focșani, 1979, p. 45—59; studii mai vechi: Gh. Popovici, în „Convorbiri literare”, an XXV (1890—1891), nr. 12, p. 1009—1023.

² Emil I. Emandi, în „Suceava”, *Anuarul Muzeului județean*, IV, 1977, p. 110—130.

³ Constantin C. Giurescu, *op. cit.*, p. 181.

⁴ D. Ciurea, *op. cit.*, p. 231.

⁵ Henri H. Stahl, *Controverse de istorie socială românească*, București, 1969, p. 141; *idem*, *Studii de sociologie istorică*, București, 1972, p. 229.

⁶ N. Grigoraș, *Instituții feudale din Moldova, I Organizarea de stat pînă la mijlocul sec. al XVIII-lea*, București, 1971, p. 23.

autori, s-ar fi organizat ocoalele, considerate formațiuni moștenite, pre-statale⁷. Alți autori consideră că ocolul ar fi apărut mai târziu, din inițiativă domnească⁸.

Ocoalele domnești au fost unități administrativ-teritoriale formate din sate cu hotarele lor, atașate de domni la ținuturi, cetăți sau curți domnești. Satele prezentau importanță atunci când, prin resursele lor economice, umane sau militare, puteau susține puterea centrală.

Ocolul domnesc al Bacăului își țese istoria cu o parte din istoria acestei localități și a Curții domnești de aici. De aceea, vom face cîteva considerații generale asupra acestor obiective.

TÎRGUL BACĂU

Situat pe valea Bistriței, aproape de confluența ei cu Siretul, târgul și apoi orașul Bacău și o serie de așezări din împrejurimi s-au bucurat de o poziție favorabilă dezvoltării și consolidării lor social-economice. Așa cum o dovedesc și descoperirile arheologice⁹, la sfîrșitul secolului al XV-lea, Bacăul reprezenta deja un centru orașenesc puternic, cu elemente din domeniul producției și a desfacerii mărfurilor. Aici se produceau și se găseau diferite obiecte meșteșugărești, o gamă largă și variată de produse casnice.

Zona pastoral-agrară din jur complementa și îi conferea caracterul și de târg pentru sătenii de pe o întinsă zonă din văile celor două riuri. Aici, la vadurile Bistriței, poposeau negustorii și căraușii care transportau mărfuri, fie pe drumul ce venea de pe valea Bistriței și a Siretului, fie pe drumul ce venea din părțile răsăritului, traversînd cele două riuri și se îndreptau spre Transilvania. Probabil că, încă de la început, Bacăul, și-a asumat și funcția de vamă pe mărfuri și apoi vamă la hotar pe marile drumuri ce se întretaiau aici.

În această ipostază este surprins Bacăul la începutul secolului al XV-lea, la prima atestare sigură din 6 octombrie 1408¹⁰.

Bacăul este prezentat ca un târg prosper, cu „vamă” și „vamă la hotar”, în sensul că Bacăul era ultima vamă pentru mărfurile care se îndreptau spre Țara Românească și Transilvania, sau prima pentru cele care veneau din acele provincii. Totodată, târgul era și un centru economic. Negustorii lioveni, dacă cumpărau în Bacău vite, berbeci, porci, Piei de orice fel, erau obligați să plătească vama pe loc. În deceniile

⁷ Constantin C. Giurescu, op. cit., p. 141; H. H. Stahl, op. cit., 189—234; idem, *Contribuții la studiul satelor devălmășe românești*, vol. I, București, 1958, p. 71—75.

⁸ D. Ciurea, op. cit., p. 198—199; N. Grigoras, op. cit., p. 14—20.

⁹ Al. Artimon și I. Mitrea, în „*Carpica*”, VIII, Bacău, 1978, p. 191—224.

¹⁰ M. Costăchescu, *Documente moldovenesti înainte de Ștefan cel Mare*, vol. I, Iași, 1932, p. 633—636. Este aproape sigur că la Bacău va fi existat nuclee de viață sau poate chiar așezări incipiente urbane, la sfîrșitul secolului al XIII-lea și începutul secolului al XIV-lea, pentru că în a doua jumătate a acestui secol s-a aibă loc un proces accelerat de urbanizare, impulsivat de constituirea statului feudal Moldova.

următoare, dezvoltarea social-economică a Bacăului a devenit înfloritoare, vama fiind menționată și în secolele al XVI-lea și al XVII-lea ¹¹.

Pe cursul Bistriței și al Siretului sint atestate morile de apă ¹². În aceste riuri, în bălți și iazuri creșteau diferite soiuri de pești ¹³, cu care se aprovizionau piața internă. Pe dealurile însoțite ale Bacăului se cultiva vița de vie ¹⁴. În lunca Bistriței și a Siretului erau zăvoaie și plopărișuri, pe dealurile din această zonă se aflau păduri întinse, livezi și finețe bogate în surse floricele, favorizând creșterea și dezvoltarea albinăritului ¹⁵. În 1457 se percepea de la stuparii din părțile Bacăului darea sub formă de „pietre de ceară” (camena). Toate acestea constituiau, pentru localitatea în discuție, o zonă convergentă care înconjură ca un ocol de jur împrejur tirgul Bacău.

- 11 C. Cihodaru, I. Caproșu și L. Șimanachi, *Documenta Romaniae Historica*, A. Moldova, vol. I, Edit. Academiei R.S.R., București, 1975, nr. 101 (1491), în continuare se va cita : D. R. H., A, vol. I, nr. ... ; M. Costăchescu, op. cit., p. 471—474 (1434) ; D.R.H., A, I, nr. 200 (1439) ; M. Costăchescu, op. cit., p. 793—796 (1458) ; Leon Șimanschi, Georgeta Ignat și Dumitru Agache, *Documenta Romaniae Historica*, A. Moldova, vol. II, Edit. Academia R.S.R., București, 1978, nr. 65 (1457), în continuare se va cita : D. R. H., A, II, nr. ... ; *ibidem*, nr. 93 (1460) ; *Documente privind istoria României*, A. Moldova (în continuare se va cita : D.I.R., A, ...), veac XVI vol. III, nr. 244, (1562) ; *ibidem*, veac XVII, vol. I, nr. 58 (1602) ; *Catalogul documentelor moldovenesti* (în continuare se va cita : C.D.M., vol. ...), vol. I, nr. 1349, p. 313 (1608—1611) ; D.I.R. A., veac XVII, vol. IV, nr. 256 (1617) ; *ibidem*, nr. 39 (1617—1620) ; C. Cihodaru, I. Caproșu, și L. Șimanschi, *Documenta Romaniae Historica*, A. Moldova, vol. XXI, București, 1971, nr. 377 (1633), în continuare se va cita : D.R.H., A, XXI, nr. ... ; C.D.M., vol. II, nr. 1413, p. 292.
- 12 D.R.H., A, II, nr. 85 (8 septembrie 1457) ; *ibidem*, nr. 107 (15 septembrie 1462) ; C.D.M., vol. V, nr. 54, p. 15 (15 iulie 1701) ; *ibidem*, nr. 414, p. 108 (înainte de 12 februarie 1705) ; *ibidem*, nr. 1508, p. 307—308 (6 martie 1641) ; *Colecția de documente de la Arhivele Statului Bacău* (1424—1648), 7, București, 1978, nr. 201, p. 62 (31 ianuarie 1761) ; *ibidem*, nr. 218, p. 65 (13 martie 1786).
- 13 C. Cihodaru, I. Caproșu și N. Ciocan, *Documenta Romaniae Historica*, A. Moldova, vol. III, Edit. Academia R.S.R., București, 1980, nr. 93 (20 aprilie 1491), în continuare se va cita : D.R.H., A, III, nr. ...
- 14 *ibidem*, I, nr. 24 (28 ianuarie 1409) ; *ibidem*, II, nr. 107 (15 septembrie 1462) ; D.I.R., A, veac XVII, vol. III, nr. 61—62 (23 noiembrie 1611) ; *ibidem*, vol. IV, nr. 256 (10 octombrie 1617) ; *ibidem*, nr. 478 (25 iunie 1619) ; *ibidem*, vol. V, nr. 116 (28 decembrie 1621) ; D.R.H., A, XXI, nr. 63 (7 mai 1632) ; *ibidem*, nr. 84 (25 mai 1632) ; *ibidem*, nr. 165 (5 august 1632) ; *ibidem*, nr. 198 (4 septembrie 1632) ; *ibidem*, nr. 215 (20 septembrie 1632) ; *ibidem*, nr. 267 (9 ianuarie 1633) ; *ibidem*, nr. 400 (21 septembrie 1633) ; *ibidem*, XXII, nr. 47 (3 februarie 1634) ; C.D.M., vol. II, nr. 608, p. 136 (9 noiembrie 1630) ; *ibidem*, vol. V, nr. 531, p. 139 (26 aprilie 1706) ; *ibidem*, nr. 1413, p. 292 (28 martie 1640) ; *ibidem*, vol. III, nr. 31, p. 30 (20 octombrie 1633) ; *ibidem*, nr. 644—645, p. 151 (28 februarie 1661).
- 15 D.R.H., A, II, nr. 107 (15 septembrie 1462) ; *ibidem*, III, nr. 93 (20 aprilie 1491) ; C.D.M., vol. I, nr. 540, p. 145 (29 iulie 1565) ; D.I.R., A, veac XVI, vol. III, nr. 335 (6 aprilie 1565) ; *ibidem*, veac XVII, vol. V, nr. 116 (28 decembrie 1621) ; *ibidem*, nr. 343 (9 ianuarie 1624) ; D.R.H., A, XXI, nr. 63 (7 mai 1632) ; *ibidem*, nr. 215 (20 septembrie 1632) ; C.D.M., vol. II, nr. 608, p. 136 (9 noiembrie 1630) ; *ibidem*, nr. 1264, p. 264 (22 martie 1638) ; *ibidem*, vol. V, nr. 1413, p. 292 (28 martie 1640).

CURTEA DOMNEASCA

În primul secol de existență a țării Moldovei, domnia nu se înstăpînise suficient, iar puterea marilor boieri aproape concura cu aceea a domnului. Acesta era obligat să-și organizeze anumite centre teritoriale, din care slujbașii domnești să-și exercite funcțiile administrative, militare și judecătorești. Dacă aceasta era situația de fapt, domnul cu slujbașii săi sosea din cînd în cînd în aceste centre și era firesc să nu fi stat în case particulare, ci în case sau curți domnești, unde se aflau toate cele necesare popasului și unde se puteau ține sfaturi cu dregătorii și slujbașii locali, ori sfaturi de divan. S-a format, astfel, o rețea de curți domnești printre care și cea de la Bacău.

Între anii 1483—1488, minaiți de rosturi politice, trei călători burgunzi trec și pe la Curtea domnească din Bacău¹⁷. După cum arată și cercetările arheologice, solida construcție mușatină a avut în afară de subsol, probabil, un parter și cel puțin un etaj. Nu departe vor fi fost și alte construcții: ale unei puternice garnizoane militare, ale vămii domnești, construcții cu caracter utilitar, de administrație a curții, a ocolului ș.a. Documentele interne menționează Curțile domnești de la Bacău, la 20 aprilie 1491¹⁸. Acum se făcea precizarea că un sat „Bureștii a fost ascuitor de curțile de la Bacău“, de ocolul lor și la această dată se dădea satul unei așezări monarhice, tot vechi, Mănăstirea Tazlău.

La cîțiva zeci de metri, la vest de curtea domnească, la 1 ianuarie 1491, era terminată și sfințită biserica domnească, ctitoria lui Alexandru Voievod, cu hramul Adormirea Maicii Domnului (Precista)¹⁹. Ea a servit drept capelă domnească pentru anturajul curții, personalului ei și garnizoanei militare de aici.

Cînd, în prima sau a doua jumătate a secolului al XV-lea, s-a reglementat statutul juridic al comunităților urbane²⁰, desigur că și Bacăului i s-a conferit acest privilegiu de a fi considerat „domnesc“. Aici s-au putut amplasa și instituții domnești: vamă, depozite, numărătoare, scaune de judecată, curtea, biserica domnească ș.a.

În acest context, Bacăul a evoluat într-o nouă fază de maturizare citadină.

17 I. Antonescu, *Curtea Domnească de la Bacău*, în „Steagul Roșu“, anul XXV, nr. 5486 (6945), din 6 septembrie 1970, p. 2; *Idem*, *Curtea Domnească din Bacău*, în „Carpica“, II, Bacău, 1969, p. 331—342.

18 D.R.H., A, III, nr. 93.

19 Melchisedec, *Episcopul Rumanului, Notițe istorice și arheologice adunate de pe la 48 mănăstiri și biserici antice din Moldova, București, 1885*, p. 126; *Repertoriul monumentelor și obiectelor de artă din timpul lui Ștefan cel Mare, București, 1858*, p. 80.

20 D. Ciurea, *op. cit.*, p. 152—153; N. Grigoraș, *op. cit.*, p. 27.

OCOLUL DOMNESC AL BACAULUI

Ca și celelalte orașe medievale din Moldova, Bacăul, în dezvoltarea sa firească, a cuprins un loc anume, *vetra tirgului*. Aceasta cuprindea casele cu ogrăzile și locurile din jur, dughenile sau prăvăliile, atelierelor meșteșugărești ș.a. În jurul vetrei tirgului Bacău se aflau: țarina, vilele, finețele, imășurile, livezile, locurile pentru prisăci, vadurile pentru mori, vadurile la Bistrița, vadurile pentru poduri etc., toate constituind hotarul sau moșia tirgului Bacău.

Mai târziu, prezența instituțiilor domnești, a curții domnești cu numeroasele și variatele ei nevoi, a unei garnizoane care trebuie să fi fost destul de numeroasă, a dregătorilor și a diferiților curteni și slujbași, toate acestea solicitau mijloace de întreținere sigure și permanente.

O altă zonă de circa 350 km², cuprinzând zece sate cu hotarele lor²¹, în care se găseau bogate resurse economice și oameni de slujba curții, au fost considerate domnești, iar hotarele lor „loc gospod”. Așezate în jurul curții domnești, a hotarului tirgului Bacău, acestea au constituit Ocolul domnesc al Bacăului.

Hotarul tirgului Bacău spre răsărit îl forma riul Bistrița, care era în același timp și hotar al ținutului în această parte.

Limita Ocolului Bacău, însă, depășea în unele locuri hotarul ținutului. Astfel, ocolul domnesc cuprindea spre sud-est de Bacău, satele: Bunești și Radomirești care făceau parte din ținutul Neamț. Buneștiul, deși aparținea de ținutul Neamț, jumătate din hotarul său era la răsărit de riul Siret, în ținutul Roman. Spre nord, ocolul cuprindea mai multe sate, printre care și Malu, tot din ținutul Neamț. De aici, hotarul ocolului trecea Bistrița spre vest, înglobând și satele Fintinele și Trebeș, iar în continuare, pe culmea dealurilor se îndrepta spre sud, până dincolo de moșia și satul Valea Seacă. De aici hotarul cobora spre est la confluența Bistriței cu Siretul ajungând iarăși la satul Bunești.

Hotarele vetrei orașului Bacău, ale moșiei acestuia, ale ocolului domnesc și ale satelor ce făceau parte din acesta nu trebuie înțelese ca zone strict delimitate cu hotare precise. Așa se explică ivirea unor neînțelegeri care au generat procese ce au continuat vesac în șir.

Prima atestare documentară a Ocolului domnesc al Bacăului este din 20 aprilie 1491²², când se dădea satul Burești, ce aparținuseră Curților de Ia Bacău, Mănăstirii Tazlău. De aici înainte ocolul este amintit neîntrerupt până în secolul al XVII-lea.

În cele ce urmează, în lumina documentelor de care dispunem, vom face considerații de geografie istorică, urmărind așezarea localităților din ocol, evoluția istorică a proprietăților din aceste sate până în secolul

21 S-au luat în calcul dimensiunile extreme ale Ocolului: lungimea de aproximativ 25 de km, de la moșia fostului sat Malu, la nord, și până la moșia fostului sat Albeni, la sud, iar ca lățime, circa 14 km, de la fostul loc de prisăci de la Fundu, de pe stînga Siretului și până la dumbrava din Ocolul Bacăului, hotărnicită de Banu urzadnic de Bacău.

22 D.R.H., A, III, nr. 93.

al XX-lea, precum și considerații economice și istorice. Harta Ocolului domnesc al Bacăului (sec. XV—XVIII), pe care sînt localizate satele componente cît și cele răzăștești și clăcăștești, care au fost tot pe hotarul ocolului dar n-au făcut parte din acesta, întregesc informațiile în legătură cu cele expuse.

În partea a doua a acestui studiu, ce o vom expune în numărul viitor al publicației noastre, vom prezenta rezumativ informațiile documentare ale acestor așezări care completează cunoștințele istorice despre Ocolul domnesc al Bacăului.

BUREȘTI*, BUNEȘTI**

Satul cu acest nume a fost la răsărit de satul Letea Veche, între satele Holt și Radomireștii de astăzi.

Prima atestare documentară este din 20 aprilie 1491, cînd satul Burești deja avea hotare „vechi“, pe care le-a „folosit din veac“²³.

La o dată care nu se poate stabili, a fost dat Curții domnești de la Bacău, probabil, de Ștefan cel Mare. Tot acest domn, la data de mai sus, 20 aprilie 1491, îl dă ctitoriei sale de pe Tazlăul Mare, Biserica Nașterea Maicii Domnului. Așezat într-un loc care se numea „Fundul, care acel sat Bureștii a fost ascultător de curțile de la Bacău (s.n.), și cu loc de prisacă peste Siret, în pustie, unde se chiamă Mănăstirea, și cu bălți la Siret, să fie sfintei noastre mănăstiri mai sus scrise“²⁴. Satul cu moșia, prisaca, bălțile cu pește, toate erau resurse economice care au permis Ocolului domnesc de la Bacău o dezvoltare echilibrată și sigură.

Mănăstirea Tazlău, la rîndu-i, vinde satul descendenților lui Mise sau Mîsea, fiindcă în anii 1504—1517 a fost împărțit în două de aceștia, partea de jos revenindu-i Anușcâi, nepoată lui Mihail Misici²⁵. La 9 noiembrie 1518, Ștefăniță voievod întărește lui Gavril visternic²⁶, nepotul Anușcâi, jumătate din satul Burești, partea de jos, dîndu-i și privilegiul de proprietate pe care îl avea matusa sa, Anușca, de la Bogdan voievod²⁷. Petru Șchiopul voievod, la 16 iulie 1589, confirmă stăpînirea unei părți din satul numit acum „Bunești, ...dinspre Tofan mai sus de Cobleni“, Mănăstirii Tazlău²⁸. Tot în timpul domniei lui Petru Șchiopul (1574—1579; 1582—1591), preotul Ion de la Biserica domnească din Bacău stăpînea „o prisacă de la Fundu ce este între Siretiu și între Bistriță, unde au fost Vlaicu prisecariul și cu o poaină ce au făcut-o acolo“. Poiana era făcută danie lui popa Ioan de la Maria călugărița,

* indică localități dispărute, sau contopite.

** Burești, Bunești reprezintă, forma rotocizantă de la Bunu.

23 Ibidem.

24 Ibidem.

25 D.I.R., A. veac XVI, vol. I, nr. 121.

26 Nu trebuie confundat cu Gavril Trobușan, mare dregător sub Ștefăniță și Petru Rareș, vezi M. Costăchescu, *Documente moldovenesti de la Ștefăniță Voievod* (1517—1527), p. 74—75; 220—224.

27 D.I.R., A. veac XVI, vol. I, nr. 121.

28 Ibidem, vol. III, nr. 327.

fata popii Toma de la Bacău²⁹. Aron vodă, la 20 aprilie 1593, dă Mănăstirii Tazlău satul Bunești, exact cu aceleași părți ca în documentul din 20 aprilie 1491, menționându-se și de această dată că „a fost ascultător de curtea de la Bacău”³⁰ (s.n.). Parte de ocină, la Fundu, avea și Cozea, pe care o vinde, probabil, unui nepot, lui Tăbuci, care nu și-a ales imediat cumpărătura. După moartea lui Cozea, soția revinde aceeași parte și lui Ursu care și-a făcut zapis la soțului din Iași. Ieremia Movilă, la 11 iulie 1604, judecă pricina dintre acești doi cumpărători și soția lui Cozea, dind ciștig de cauză lui Tăbuci, fiindcă ocina „iaste a lui de baștină, iar Ursul să aibă aș cere banii di la Cozăoae”³¹. În anul următor, la 4 ianuarie 1605, același domn face cunoscut ureadnicilor din Piatra și Bacău să nu se mai amestece în obligațiile satului Bunești fiindcă l-a lăsat să fie cu ținutul și ascultător „de sfinta mănăstire”³², de la Tazlău.

Prin această hotărâre satul era scos de sub tutela Mănăstirii Tazlău și încorporat administrativ la ținutul Bacău și Neamț, iar pricinile de judecată le rezolva tot mănăstirea.

Partea moșiei satului Bunești care se afla pe stînga Siretului a fost vindută de mănăstire, în jurul anului 1701, lui Ion Buhuș logofăt³³. Satul mai este menționat și la 1781, într-un document cartografic³⁴. La 1872 făcea parte din comuna Letea³⁵. Spre sfîrșitul secolului, satul dispăruse, iar moșia era parte a Mănăstirii Precista și Răducanu din Tg. Ocna și o altă parte a Mănăstirii Tazlău³⁶. Din bătrîni se mai păstrează informația că în ultimul timp ar mai fi fost numai trei case în sat, iar Buneștii era loc de popos în drum spre Bacău.

GHERRĂIEȘTI * 37

Satul cu această denumire nu mai există, fiind înglobat în municipiul Bacău. A fost așezat cu 4 km la nord de tirgul și apoi orașul Bacău, pe malul drept al riului Bistrița, hotarele satului fiind delimitate și de pîrîul Limpede. Satul a aparținut lui Alexandru cel Bun (1400—1432), iar de la acesta, printr-un schimb, ajunge la Mănăstirea Bistrița³⁸, ctitoria marelui domn. De la aceasta, prin danie sau vînzare,

29 Ibidem, A, veac XVII, vol. V, nr. 65.

30 Ibidem, veac XVI, vol. IV, nr. 98.

31 Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. XX, Iași, 1928, p. 130.

32 D.I.R., A, veac XVII, vol. I, nr. 272.

33 Arhivele St. Bacău, pachet 56, nr. 3.

34 F. G. de Bawr, *Carte de la Moldavie pour servir à l'histoire militaire de la guerre contre les Russes et les Turcs*. Levée par l'Etat Major sous la Direction de F. G. de Bawr. Amsterdam, 1781.

35 D. Frunzescu, *Dictionar topografic și statistic al României*, București, 1872, p. 80.

36 T. Codrescu, in „Buciumul român”, anul I, Iași, 1875, p. 561; Ortensiia Racovița, *Dictionar geografic al județului Bacău*, București, 1895, p. 195.

37 Pentru această denumire: Ion Bogdan *Documentele lui Ștefan cel Mare*, vol. II, București, 1913, p. 161, 548; Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, București, 1963, p. 207, 500; C. Cihodaru, *Observații cu privire la procesul de formare și de consolidare a statului feudal Moldova în sec. XI—XIV*, I, în „Anuarul Institutului de istorie și arheologie A. D. Xenopol”, XVI, 1979, Iași, p. 172.

38 D.R.H., A, III, nr. 247.

ajunge la Mihailă Moimescu³⁹, care, în scurt timp (la 21 februarie 1446, aceasta fiind prima mențiune documentară a satului), îl vinde cu 60 de galbeni celor doi fiil ai lui Biro, Pipou și Coste⁴⁰. Mănăstirea Bistrița galbeni celor doi fiil ai lui Biro, Pipou și Coste⁴⁰. Mănăstirea Bistrița intră din nou în posesia acestui sat, nu știm cu ce plilej, fiindcă la 26 noiembrie 1499 era al el, iar la 22 martie 1500, era schimbat de aceasta cu Ștefan cel Mare⁴¹. Urmărind să consolideze ocoalele curților domnești și în ultimă instanță să refacă domeniul domnesc, risipit prin numeroase danii de înaintașii săi, Ștefan dă satul Gherdiești curții din meroase danii de înaintașii săi, Ștefan dă satul Gherdiești curții din Bacău⁴², prin care se întărea baza economică a ocolului domnesc de aici.

În împrejurări necunoscute, probabil, pe la jumătatea veacului al XVI-lea, satul este scos din ocol, ajungând din nou în stăpânirea strănepoților lui Biro. Astfel, Ioan-Vodă cel Viteaz (1572—1574) întărește „satul Birăeștii strănepoților lui Coste și Pipou Birovici”⁴³.

În al treilea și al patrulea deceniu al secolului următor, câteva documente referitoare la acest sat ne fac cunoscut procesul de vecinire și răzluire a vechilor ocine răzășești. La 13 noiembrie 1627 Ștefan diacul din Mărgineni, capătă carte de împuternicire de la Miron Barnovschi, voievod, să țină „toată partea de ocină den sat den în Birăești a vecinului său, a Mogildei”. Documentul descrie în continuare cum acesta a fost mai întâi vecin al lui „Ionașcu Birăescu” și apoi vindut de acesta „pentru dabile domnești” lui Ștefan diac⁴⁴. Probabil, în același timp, Văsii din Birăești, împovărat de „angarale”, împrumută bani pe termen, punând zălog ocina lui din acest sat, lui Gherman din Hălăseni. La 22 iunie 1632, Alexandru Iliaș, domnul Moldovei, poruncește pircălabilor de la Bacău să-i ia lui Văsii „toată partea de ocină... cât i să va alege” din satul Birăești, și să o dea feciorilor lui Gherman : Ștefan diac din Mărgineni, Ion și Vasile. Văsii nu s-a prezentat la judecata Divanului domnesc din Iași, deși reclamanții au așteptat „pînă la a patra... peste dzi”⁴⁵. Dintr-o altă poruncă domnească, datată, 6 ianuarie 1634, mai aflăm că Ștefan avea vecin pe un anume „Pănteleiu den Lăiteni”. Acesta a comis o greșală, vinzînd partea lui de moșie pe care o „avea în sat, în Birăești”, fără știrea lui Ștefan, și pentru aceasta domnul hotări

39 Ibidem, I, nr. 263.

40 Ibidem : Radu Rosetti, Pămîntul, sătenii și stăpînii în Moldova. Tomul I. București, 1907, p. 177 (în regist este Costea Birovici, Pipou fratele său și Mihail Mîslici).

41 D.R.H., A, III, nr. 247 și nr. 256.

42 C. Cihodaru, op. cit., p. 270.

43 Radu Rosetti, op. cit., p. 177. Autorul face mențiunea în regist că sînt anumerali „peste douăzeci” de strănepoți. Dintr-o altă sursă documentară, din același timp, reiese că în moșia satului erau „46 de părți, pe 46 de neamuri” (T. Codrescu, Uricariul, vol. XV, p. 311—312).

44 Haralambie Chirca, Documenta Romaniae Historica, A. Moldova, vol. XLX, București, 1969, nr. 225 ; în continuare se va cita : D.R.H., A, XIX, nr. .

45 Ibidem, nr. 128.

să i se oprească „toată partea de ocină“⁴⁶. Desele schimbări de domni din ultimul sfert al secolului, la care se însumează greutățile pricinuite de războaiele ce s-au purtat pe pământul Moldovei, secretele, boțiile, dijmele și birurile din ce în ce mai mari au constituit tot atâtea motive pentru răzeși de a-și înstrăina ocinile străbune. Ștefan Ruset, fiul marelui boier Manolachi Ruset⁴⁷, om cu multe slujbe și boierii⁴⁸, pe lângă faptul că moștenea o mare avere, mai cumpără și el sate sau părți din ele. Din satul în discuție, reușește „de la unii din răzeși de Birăești cu 11 zapise“ să acapareze o mare parte din sat și moșie. Constantin din Tamași⁴⁹, logofîțel sau logofăt al doilea⁵⁰, răzeș din Birăești prin neamul Hrișcanului, și cu jupîneasa lui, Safta, „au dat acele părți de moșie lui Ștefan Ruset vornicul“⁵¹. Antioh Cantemir — voievod, la 5 iulie 1697, îi confirmă aceste cumpărături⁵². Constantin Duca, următorul domn al Moldovei, la 15 martie 1702, dă carte de stăpînire jupînului lui Ioniță Aslan să stăpînească partea lui Vasile Postelnicul din moșia Birăești⁵³. Probabil, pînă în anul 1709, vornicul Ștefan Ruset își hotărăște proprietățile⁵⁴, revenindu-i doi bătrîni din trei și jumătate, în cît mergea tot satul. Răzeșii se plîng „de strîmbătate“ în timpul domniei lui Nicolae Mavrocordat (1709—1710; 1711—1715). Se trimite chiar și boieri hotarnici⁵⁵ să cume diferendul, dar tot așa rămîne. Mihai Racoviță, în 1719, confiscă în urma complicității lui Ioniță Aslan la revolta rudei sale Vasile Ceaurul⁵⁶, printre altele și părți din satul Birăești, pe care le dă lui Ilie Catargiu, drept despăgubire pentru jaful ce suferise din partea răsculaților la satul său Răcăciuni⁵⁷. Apoi, aceste părți de sat sînt date ca zestre, de Ilie Catargiu, fiicei sale Ilinca⁵⁸, căsătorită cu Vasile

46 C. Cihodaru, I. Caproșu și L. Simanachi, *Documenta Romaniae Historica*, A. Moldova, vol. XXII, București, 1974, nr. 4; în continuare se va cita: D.R.H., A, XXII, nr....

47 General R. Rosetti, *Familia Rosetti*, I, București, 1938, p. 63—64.

48 *Ibidem*, și note.

49 T. Codrescu, *op. cit.*, p. 310.

50 Că logofîțel echivala cu logofăt al doilea, vezi și C.D.M., Supliment I, nr. 1049, p. 332.

51 T. Codrescu, *op. cit.*, p. 310.

52 C.D.M., Supliment, I, nr. 1049, p. 332.

53 Radu Rosetti, *op. cit.*, nota 1.

54 Ne surprindem în această afirmație pe faptul că hotarnic a fost Timuș Crușenachi, logofîțel, care la 6 noiembrie 1709 era pomenit ca fost al treilea logofăt (C.D.M., vol. V, nr. 901, p. 241).

55 T. Codrescu, *op. cit.*, p. 310—311.

56 Radu Rosetti, *op. cit.*, p. 174; că a participat și Ioniță Aslan și era „căpitan de cătane“ (N. Iorga, *Studii și documente*, vol. VI, p. 423; Iulian Marinescu, *de cătane* (N. Iorga, *Studii și documente*, 1557—1853), în „Buletinul Comisiei Istorice de documente din diferite arhive“ (1557—1853), în „Buletinul Comisiei Istorice a României“, vol. VIII, București, 1929, p. 55—58). Ioniță Aslan era cunoscut și cu Vasile Ștefan Ceaurul vezi N. Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Tera Românească și Moldova*, sec. XIV—XVII, București, 1971, p. 450—451, în continuare se va cita: Dicționar al marilor dregători... p....

57 Radu Rosetti, *op. cit.*, p. 74; N. Iorga, *op. cit.*, p. 422—423.

58 Radu Rosetti, *op. cit.*, p. 174; că se numea Ilinca vezi Generalul R. Rosetti, *op. cit.*, p. 69.

Ruset⁵⁹, care mai cumpără de la răzeși și alte părți din trupurile megleșite. Fiul lui Vasile Ruset, Lascarache, precum și ginerele acestuia, Constantin Cantacuzino⁶⁰, mai fac și ei cumpărături sporind propriile tătile⁶¹.

Domnii s-au schimbat, timpul a trecut, marii proprietari au înglobat la trupurile lor de moșie și părțile răzășești. Sătenii însă, nu au renunțat la pământurile lor. Constantin Mavrocordat, ascultînd „jeluirea” acestora, dă poruncă lui Sandu Racoviță, fost mare paharnic, să cerceteze și să hotărască moșia răzeșilor de aceea a lui Constantin Ruset, biv treti postelnice, fiul lui Ștefan Ruset.

Cartea de hotărnicie făcută de Sandu Racoviță la 1 februarie 1741, după o analiză amănunțită a unor documente de proprietate și hotărnicii, recunoaște că se „luoasă mai toată moșia răzeșilor, și încă cea mai de frunte, și lor li dedeșă și cea mai ră și mai nimică”. În continuare, hotarnicul, cu părțile implicate în diferend, stabilește limitele moșiei satului Birăiești ce se cuprindea între pîriul Limpedeș, în dreapta, și riul Bistrița, în stînga. La nord era hotarul Bălțăneștilor (Vălsăneștilor) și ai Neculceștilor, iar la sud al Lăitenilor⁶². Acolo unde hotarul nu era natural s-au pus pietre, iar în copaci s-au încrustat bouri. Tot hotarul cuprindea în lung 1870 de stînjieni, stînjienul fiind de opt palme. Moșia s-a împărțit, pe curmeziș, în 46 de părți pe cele 46 de neamuri, cîte se alau în ispisocul de la Ion-Vodă. Unei părți îi revenea cîte 40 de stînjieni și 5 palmace. Lui Constantin Ruset, străin între răzeși, îi revin, prin cele 11 zapise, șapte părți din cele 46 „care au cuprins 284 stînjieni, 3 palme care i le-am și stălpit în curmeziș spre Bistrița, și spre Limpedeș”⁶³, adăugă în continuare documentul.

La 1774 satul era tot răzășesc și împreună cu satul apropiat, Hălăseni, avea 50 de case, dintre care 27 erau scutite, iar 23 rămîneau birnice. Printre cei scutiți erau și 20 de podari la Bistrița⁶⁴.

La începutul secolului al XIX-lea, o parte din sat mai era răzășească stăpînită tot de urmașii lui Costea și Pipou Biroviței⁶⁵.

⁵⁹ Ibidem.

⁶⁰ Ibidem, p. 83—84; 110. Lascarache Roset se naște, cu aproximație, în prima treime a secolului al XVIII-lea și decedează în 1789. A fost căsătorit cu Ecaterina Ianculea cu care a avut patru fete: Marghioala căsătorită cu postelnicul C. Costache; Smaranda căsătorită cu D. Bogdan; Pulheria, născută pe la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și decedată la 1842, căsătorită cu vornicul și apoi logofătul C. Cantacuzino; și Leana căsătorită cu Iordachi Catargiu.

⁶¹ Radu Rosetti, op. cit., p. 177 (cărți domnești: de la Constantin Mavrocordat din 27 ianuarie 1743; de la Matei Ghica din 27 martie 1754, precum și un sir de zapise de vînzare ale răzeșilor din Birăiești către Lascarache Roset).

⁶² Litenii, sau Leitenii, a fost sat și moșie, contopite, în extremitatea nordică cu municipiul Bacău. Problematika acestei localități se va dezbată cu altă ocazie.

⁶³ T. Codrescu, op. cit., p. 310—318.

⁶⁴ Moldova în epoca feudalismului, vol. VII, partea a II-a, Edit. Știința, Chișinău, 1975, p. 282.

⁶⁵ Radu Rosetti, op. cit., p. 177.

VLĂSINEȘTI •

Acest sat nu mai există astăzi. El a dispărut, iar moșia a fost integrată în marele latifundiu Fintinele. Satul a fost cu 5—6 km mai spre nord de târgul Bacău, pe partea dreaptă a Bistriței și a piriului Limpedea. S-a numit satul lui Vlăscan, Vlăscănești și în cele din urmă Vlăsinești.

A existat și în veacul al XIV-lea ca sat al lui Vlăscan. A fost apoi al lui Alexandru cel Bun, iar de la acesta, printr-un schimb, ajunge la Mănăstirea Bistrița, ctitoria sa⁶⁶. Prima atestare documentară este la 26 noiembrie 1499, când satul Vlăscănești era al Mănăstirii Bistrița⁶⁷. Peste câteva luni, la 22 martie 1500, printr-un schimb, satul ajunge la Ștefan cel Mare⁶⁸. Urmărind consolidarea ocoalelor domnești, Ștefan dă satul „*Vlăscănești ... pe Bistrița, ... curții din Bacău*”⁶⁹ (s.n.) Petru Șchiopul voievod (1574—1579; 1582—1591), este cel care scoate satul din Ocolul Bacăului dându-l pentru doi cai buni lui Mihăilă Bolat și fiilor săi: Gherman, Simion, Condrea, Petru și Crăciun⁷⁰. Ieremia Movilă, la 4 iunie 1598, confirmă acestora o bucată de pădure din hotarul satului Vlăsinești⁷¹. În hotarnica satului Birăești, din 1 februarie 1741, se menționează că hotarul de sus „se împreună cu hotarul Bălțăneștilor”⁷², fiind desigur vorba de satul Vlăscănești sau Vlăsinești. Spre sfârșitul secolului, Lascarache Ruset, fiul lui Vasile Ruset și nepot lui Iordache Ruset zis Cilibiu⁷³, căpătuit cu multe boierii și dregătorii⁷⁴, cumpără succesiv, prin mai multe zapise, toate părțile răzeșilor din acest sat⁷⁵.

Răzășii, împovărați de „angarale” și constrinși de proprietarii trupurilor de moșii apropiate, își vînd părțile și ajung să fie vecini pe pământul străbun.

MANOILEȘTI •

Satul cu numele Manoilești, sau Mânăilești, azi nu mai există. A fost la nord de satul Vlăsinești, tot pe partea dreaptă a Bistriței. Moșia ambelor sate a fost inclusă în marele latifundiu al Fintinelelor.

Satul Manoilești a existat și în veacul al XIV-lea, foarte probabil ca sat al unui Manoil. A fost apoi al lui Alexandru cel Bun, iar de la acesta, printr-un schimb, ajunge la Mănăstirea Bistrița⁷⁶.

⁶⁶ Pentru această denumire vezi Iorgu Iordan, *Toponimia românească*. București. 1963, p. 304—305. Că satul a fost al lui Vlăscan, vezi D. R. H., A. III, nr. 256; că exista pe timpul lui Alexandru cel Bun, *ibidem*, nr. 247.

⁶⁷ *Ibidem*, (document din 26 noiembrie 1499).

⁶⁸ *Ibidem*, nr. 256 (document din 22 martie 1500).

⁶⁹ C. Cihodaru, *op. cit.*, p. 270.

⁷⁰ Radu Rosetti, *Pământul sătenii și stăpîni în Moldova*, tomul 1, București. 1907, p. 175.

⁷¹ *Ibidem*.

⁷² T. Condrescu, *Urlicarul*, vol. XV, Iași, 1889, p. 313—314, la transcris s-a confundat v cu b și a dat „Bălțăneștilor”.

⁷³ Generalul R. Rosetti, *Familia Rosetti*, 1, București, 1939, p. 83—84, 68—72, 51—52.

⁷⁴ *Ibidem*, p. 83—84.

⁷⁵ Radu Rosetti, *op. cit.*, p. 175.

⁷⁶ D.R.H., A, III, nr. 256; că exista pe timpul lui Alexandru cel Bun, *ibidem*, nr. 247.

Prima atestare documentară este din 26 noiembrie 1499, când satul Manoilești era al Mănăstirii Bistrița⁷⁷. Peste cîteva luni, la 22 martie 1500, satul, printr-un schimb, ajunge de la mănăstire la Ștefan cel Mare⁷⁸. La o dată necunoscută, Ștefan dă satul „Manoilești pe Bistrița... Mare”⁷⁹ (s.n.). Petru Șchiopul voievod, la 8 august 1579, scoate curții din Bacău⁸⁰ (s.n.). Petru Șchiopul voievod, la 8 august 1579, scoate satul din ocolul domnesc și îl vinde cu patru cai buni la cinci frați, răzeși în acest sat: Hilea, Mihail, Toader, Crăciun și Ilea⁸¹. Domnul următor, Iancu Sasul, printr-o carte domnească din 11 aprilie 1580, confirmă această vânzare, căci „și măriia sa au luat un cal”⁸¹.

În secolul al XVII-lea, prin deceniile trei, patru și cinci, la fel ca mulți boiernași, ridică treptele dregătorilor mici și Neniul⁸². Prin moștenire, cumpărare și schimb el posedă sate, seliști, părți de sate, sălașe de țigani, în multe ținuturi ale Moldovei, printre care și în părțile Troțului și ale Bacăului⁸³. Sub Vasile Lupu voievod, nepoții lui Crăciun și Ilea, reprezentați de Simion și neamurile lui, vind cu 50 de taleri nouă părți din satul Mănăilești lui Neniul, ajuns acum vornic⁸⁴. Fiica acestuia, Simina, prin căsătorie cu Constantin Arapu⁸⁵ duce mai departe zestrea de moșie de la părinți⁸⁶. Spre sfîrșitul secolului, la 23 iulie 1695, printr-un zapis, Toader și Iancu, răzeși din Mănăilești, mai vind un „bătrin” lui Grigoraș Arapu, feciorul lui Constantin și al Siminei⁸⁷. În anii următori și alte părți răzășești sînt integrate în cumpărăturile sale.

La începutul secolului al XVIII-lea, Ioniță Aslan cumpără de la Arăpești părți din satul Mănăilești⁸⁸. Mihail Racoviță, în 1719, confiscă,

77 Ibidem.

78 Ibidem, nr. 256.

79 C. Cihodaru, op. cit., p. 270.

80 Radu Rosetti, op. cit., p. 178 și nota 1.

81 Ibidem; D.I.R., A, veac XVI, vol. III, nr. 173.

82 Vataf la Cîrlagărura la 1 martie 1625 (Gh. Ghibănescu, *Ispisoace și zapise de Cîrlagărura*, la 1626, 1627, 1629, 1632 (D.R.H., A, XIX, nr. 80, 216; Gh. Ghibănescu op. cit., p. 140; D.R.H., A, XXI, nr. 101); *jitnicer* la 22 martie 1630 (Gh. Ghibănescu, op. cit., p. 226); *vornic de gloată*, 12 februarie 1622 — 15 aprilie 1638 și 2 iulie 1642 — 14 august 1646 (D.R.H., A, XXI, nr. 8; C.D.M., Supliment I, nr. 572, p. 19; Gh. Ghibănescu, op. cit., vol. II/2, Iași, 1910, p. 25; *ibidem*, p. 171); apoi *loșofăt al doilea*, 1656—1661 (C.D.M., vol. III, indice).

83 Satul Rădiu ce ținea de Ocolul Tg. Trotuș, Benești, Pleșești, vii s.a., vezi D.R.H. vol. V, nr. 853, p. 227—228; avea părți din satul Hălăseni și vad de moară în pîrîul Lîngreș (D.R.H., A, XXI, nr. 391).

84 Radu Rosetti, op. cit., p. 178 și nota 1. După dregătoria lui de vornic, vornic Lupu, a avut loc vânzarea-cumpărarea.

85 C.D.M. vol. III, nr. 1776, p. 239; nr. 1369, p. 298.

86 Ibidem. În afară de aceasta subliniem că în partea locului Constantin Arapu și cu ceilalți frați aveau satele: Aldești (în. Neamț), Costani (în. Neamț) s.a. vezi C.D.M., vol. III, nr. 1076, p. 239.

87 Radu Rosetti, op. cit., p. 178; că Grigoraș Arapu era feciorul lui Constantin Arapu

88 Radu Rosetti, op. cit., p. 176.

în urma complicității lui Ioniță Aslan la revolta rudei sale, Vasile Ceurul⁸⁹, părțile din satul Mănăilești, pe care le dă lui Ilie Catargiu, drept despăgubire pentru jaful ce-l suferise din partea răsculaților la satul său, Răcăciuni⁹⁰. Fiica lui Ilie Catargiu, Ilinca, căsătorită cu Vasile Ruset⁹¹, lasă fiului lor, Lascarache, moștenirea și cumpărăturile făcute. Constantin Cantacuzino, ginerele lui Lascarache Ruset⁹², mai face și el cumpărături, sporind „agoniseala”.

Cu toate greutățile îndurate, sătenii nu renunță la pământul lor. În timpul lui Constantin Mavrocordat ajung la divanul domnesc, care, la 24 martie 1743, ascultă „jăluirile” și dă o carte de judecată⁹³. În cursul secolului al XIX-lea, satul Mănăilești dispare, iar hotarele se contopesc în moșia Fintinele. Astăzi nu se mai pomenește nimic despre existența lui.

LOC DE PRISACĂ

Cînd la 20 aprilie 1491 Ștefan cel Mare întărește Mănăstirii Tazlău satul „Bureștii, pe Siret unde se numește Fundul”, care „a fost ascultător de curțile de la Bacău”, se precizează în continuare „și cu loc de prisacă peste Siret, în pustie unde se chiamă Mănăstirea”⁹⁴ (s.n.). Locul de prisacă și cu satul Burești fusese pînă la acea dată a Curților de la Bacău.

BĂLȚILE CU PEȘTE DE LA SIRET

Ștefan cel Mare, la 20 aprilie 1491, dă și miluește mănăstirii sale de pe Tazlău, printre altele, și satul Bureștii care a fost ascultător de Curțile de la Bacău, și se precizează mai departe „și cu bălți la Siret”⁹⁵.

Menționate cu satul Burești, desigur că, aceste bălți au fost și ele ascultătoare de Curțile de la Bacău.

Satului Radomirești, de asemenea, în februarie 1623, i se făcea mențiunea expresă că, „a fost ascultător de ocolul tîrgului Bacău, cu bălțile de pește”⁹⁶.

Desigur, vor mai fi fost și alte bălți cu pește, pe Bistrița sau pe Siret, pe care documentele nu le-au surprins, sau, dacă au fost consemnate, nu au ajuns pînă la noi.

⁸⁹ Ibidem; Nicolae Iorga, *Studii și documente*, vol. VI, p. 422; Iulian Marinescu, op. cit., p. 58—59, Ioniță Aslan era cumnat cu Vasile Ștefan Ceurul, vezi N. Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători...* p. 450—451.

⁹⁰ Radu Rosetti, op. cit., p. 176; N. Iorga, op. cit., p. 442.

⁹¹ Generalul R. Rosetti, op. cit., p. 69.

⁹² Ibidem, p. 63—64; 110.

⁹³ Radu Rosetti, op. cit., p. 176.

⁹⁴ D.R.H., A, III, nr. 83.

⁹⁵ Ibidem.

⁹⁶ D.I.R., A, vanc XVII, vol. V, nr. 254.

RADOMIREȘTI

Sat care face parte, administrativ, din comuna suburbană Letea Vechi, municipiul Bacău, jud. Bacău. Se află la 8 km sud-est de orașul Bacău, pe partea dreaptă a râului Siret. În partea locului își menține și denumirea de „la Doftora”. La aceasta se adaugă și toponimicele „la Doftora” sau „la Doftor”, care au la bază un substrat istoric.

Prima atestare documentară a satului este din 1580 când, într-o hotarnică se menționează un loc în pustie, la Cetățuie „la mănăstirea împotriva Răduleștilor (sic!), dincolo de Siret”⁹⁷, (este vorba de satul Radomirești). În februarie 1623, domnul Moldovei, Ștefan Tomșa, pe care cronica îl arată „dreptu moldovan din satul den Otești, de pe piriul ce se cheamă Răcătăul, în ținutul Putnei” înzestră ctitoria sa, Mănăstirea Solca din Bucovina cu hramul Sf. Apostoli Petru și Pavel, printre alte „felurite miluiiri” și cu satul „Radomireștii, ce este în ținutul Neamț ce a fost ascultător de ocolul Țirgului Bacău, cu bălțile de pește” (s.n.). Dania s-a făcut prin intermediul călugărilor de la această mănăstire, care cumpărau de la „Lazor fiul lui Anghel... Anca și Florița”, fiicele lui, acest sat cu „trei sute galbeni ungurești roșii”. Totodată, călugării de la Mănăstirea Solca primeau și „acele privilegii... de la Petru voievod”⁹⁸ Șchiopul, prin care, probabil, s-a vîndut satul cu moșia, scoțindu-l din ocol.

Dintr-o serie de documente putem contura, probabil, numai o parte din „agoniseala” lui Anghel, fost cămăraș⁹⁹, menționat într-un document și ca diac¹⁰⁰. Fostul susținător al lui Petru Șchiopul avea, prin moștenire, cumpărare sau „miluire”, următoarele sate din partea locului: Fundul¹⁰¹, multe vie în hotarul Țirgului Bacău¹⁰², satul Fîntînele¹⁰³, jumătate din satul Hălăseni¹⁰⁴ și multe alte părți de sate și seliști. A avut cinci copii¹⁰⁵ care la rîndul lor duc mai departe sau vînd moștenirea de la părinți.

De la Mănăstirea Solca, satul Radomirești ajunge la Movilești. În 1737 se purta proces pentru moșia acestui sat, dăruită de Ion Movilă (fiul lui Simion) socrului său Ene¹⁰⁶. Dintr-o scrisoare adusă ca mărturie, la un proces de împărțire a unor proprietăți constatăm că, la 17 mai 1795, „jumătate din moșia Radomireșt de la ținutul Neamțului, cu casă

⁹⁷ Sever Zotta, O mănăstire dispărută, extras, Chișinău, 1924, p. 6.

⁹⁸ D.I.R., A, veac XVII, vol. V, nr. 254.

⁹⁹ Ibidem, nr. 65; D.R.H., A, XXI, nr. 184; 287.

¹⁰⁰ La 20 iunie 1584, satul Hălăseni era al lui Mihăilă și Anghel diac (D.I.R., A, veac XVI, vol. III, nr. 312).

¹⁰¹ Ibidem, veac XVII, vol. V, nr. 65.

¹⁰² D.R.H., A, XXI, nr. 185; nr. 287 (vie de la Bacău, pe dealul Strimtura).

¹⁰³ Ibidem, nr. 184.

¹⁰⁴ D.I.R., A, veac XVI, vol. III, nr. 312.

¹⁰⁵ Lupu căsătorit cu Magda (D. H., A, XXI, nr. 287; nr. 184; D.I.R., A, veac XVII, vol. V, nr. 65); pe Lazăr, Anca și Florița (ibidem, și nr. 254); și pe Stida (D.R.H., A, XXI, nr. 287).

¹⁰⁶ Gh. Ghibănescu, in „Arhiva”, Organul Societății științifice și literare din Iași, XXVI, nr. 1-2-3, (ian.-febr.-mart.), 1915, p. 65.

cu biserică și cu toată așezarea de pe moșie „țigani, și vitele și altele” erau ale Casandrei „fiica lui Iordachi Criste și soția doctorului Petrachi Toni”. Apoi toate acestea rămân nepoatei Casandrei, Zoia Andrieș, căsătorită cu sulgerii Iftimie Stamati¹⁰⁷. În anul 1816, satul Radomirești era în ținutul Neamț, cu 26 de familii¹⁰⁸. La 1835 satul se mai numea și Doftor și avea 50 de case¹⁰⁹. Pe la jumătatea secolului al XIX-lea satul era al lui Iordachi Stamati¹¹⁰.

Satul a fost domnesc, aparținând de Ocolul Bacăului, apoi a devenit boieresc, mănăstiresc și în cele din urmă, iarăși boieresc.

RADOMIREȘTII DE JOS* (FUNDU NEAMȚULUI, ALCAZI)

Satul cu acest nume a fost integrat în satul apropiat Radomirești, comuna suburbană Letea Veche, jud. Bacău.

La 1701 Nastasia Birzoaia a dijmuit o bucată de moșie între Siret și Bistrița, ce se cheamă Fundul și este de hotarul satului Ruși „prețin-zind că-i locui ei de Fund, ț. Neamț”¹¹¹.

Pe documentul cartografic din 1789 satul apare cu numele de Alkasy cu 9 case, unele pustii¹¹². De asemenea, pe un alt document tot cartografic din 1835, satul este consemnat cu numele de Fundu (Alcazi) cu 33 de curți aparținând de ținutul Bacău¹¹³.

MALURILE*

Satul cu acest nume, azi nu mai există. În secolul al XIX-lea a fost încorporat în satul apropiat, Itești. A fost mai la sud de acesta, pe malul stîng al Bistriței, cu aproximație la 12—14 km nord de orașul Bacău.

După numele satului deducem topografia locului. Au fost maluri care există și azi, săpate de riul Bistrița în terasa superioară a văii.

Atestarea documentară a satului este tirzie (1572). În secolele al XV-lea și al XVI-lea, acesta exista și făcea parte din Ocolul domnesc

107 T. Codrescu, *Uricariul*, vol. XII, 1889, p. 238—260. Toponimicele „la Doftora”. „la Doftor” din împrejurimile actualului sat, amintesc de stăpînirea „doftorului Petrachi Toni”, de soția acestuia, Casandra, care va fi fost în partea locului „doftora”. Toponimicul „la Doftor” se referă la doctorul Sturza din Săucești care a avut moșie între satul Holt și orașul Bacău, pe dreapta șoselei Bacău—Vaslui.

108 Corneliu Istrati, *Condica visteriei Moldovei din anul 1816*, în „Anuarul Institutului de istorie și arheologie A.D. Xenopol”, Supliment (I), Iași, 1979, p. 14.

109 Constantin C. Giurăscu, *Principatele române la începutul secolului XIX*, București, 1957, p. 214.

110 Constandin Sion, *Arhondologia Moldovei*, București, 1973, p. 247.

111 N. Iorga, în „Revista istorică”, anul II (1916), nr. 10—12, p. 198.

112 Hora von Otzellowitz, *Brouillon oder Original-Aufnahme der fünf Moldautschen Districten, nämlich des Sutschawer, Roman, Niamțz, Baku und Putner Bezirkes...*, Viena, 1790, sc. 1 28.000, pl. 73.

113 Constantin C. Giurescu, *op. cit.*, p. 213.

al Tîrgului Bacău¹¹⁴. Este amintit prima dată într-un document de la Ioan-Vodă cel Viteaz, datat greșit la 20 iulie 1571¹¹⁵. Petru Șchiopul, printr-un uric din 24 ianuarie 1589, vinde lui Condrea Bucium, mare vornic al Țării de Jos, printre alte sate, părți de sate și satul Malurile, vornic al Țării de Jos, drept opt mii de aspri¹¹⁶. Se face precizarea că satul cu „patru cai buni, drept opt mii de aspri”. Se face precizarea că satul „este în ținutul Neamțului”, că „au fost drept domnescu, care au fostu de ocolul tîrgului Bacăului” (s.n.). Iar despre cumpărător se spunea că „ne-au slujit noi și țării noastre cu dreptate”¹¹⁷. Într-un rezumat al aceluiași document din același an, iulie 20, se mai menționează că satul avea „două coturi” și „loc di moară în gura Bistriței”¹¹⁸. Într-un ispisoc de la Ieremia Movilă, din 11 aprilie 1601, este menționat din nou acest sat¹¹⁹.

Situația țărănimii la începutul acestui secol devenise destul de grea. Birurile erau mari și dările grele, la care se adăugau foamete, epidemii, jafuri, invazii de armate străine, care nu numai că pîrjoleau satele, dar plecau și cu mulțime de robi. Toate acestea au dus la risipirea, sau spargerea satelor care rămîneau pustii. Cronicarii noștri sau cei străini consensuează tînguitor această jalnică situație. La toate acestea se adăugă și „achiziția brațelor de muncă”, care făceau ca puținii locuitori rămași să fie atrași acolo unde erau condiții mai bune de trai și siguranță, în slobozii.

Pe fundalul acestei situații are loc o răscoală țărănească în Moldova, înăbușită de Ieremia Movilă cu sprijinul lui Andrei Batori.

În acest context, satul Malurile, probabil, s-a risipit și oamenii au fugit, fiindcă Ieremia Movilă dă o carte domnească pentru a se putea aduce oameni străini în satul Malurile¹²⁰.

Acesta, devenit slobozie, s-a populat destul de repede cu oameni veniți din satele apropiate sau din țară. Popa Vasile din Mal, la 20 decembrie 1610, avea moșie în satul apropiat Gîrleni¹²¹. Peste cîteva decenii, la 8 februarie 1650, Vasile Lupu, domn al Moldovei, întărește satul Malurile stolnicului Lupu Bucioc¹²². În 20 aprilie 1664, la o pri-

¹¹⁴ Intrucit sub Ștefan cel Mare a avut loc o refacere a ocalelor și curților domnești, probabil, el sau înaintașii săi să fi trecut satul la Ocolul tîrgului Bacău. Că satul a fost înglobat în această unitate administrativă nu începe însă decît la 24 ianuarie 1589 se spune textual că „acel sat Malurile au fost XVI, vol. III, nr. 503; Radu Rometti, op. cit., p. 177).

¹¹⁵ *Ibidem* și nota 2. La 20 iulie 1571 era domn Bogdan Lăpușeanu (1568–1572. iulie 1572 sau 1573, domnia lui Ioan-Vodă cuprinzînd intervalul de timp 1572–februarie – 1574, lunie (13 sau 14).

¹¹⁶ D.I.R., A, XVI, vol. III, nr. 503.

¹¹⁷ *Ibidem*, nr. 529. Satul era destul de mare. Nu putea să fie moară la gura Bistriței ci la gura unui braț de pe partea stîngă a acestui riu.

¹¹⁸ Radu Rometti, op. cit., p. 177 și nota 2.

¹¹⁹ *Ibidem*, documentul este fără dată de zi, lună sau an.

¹²⁰ C. A. Stoida și Const. Turcu, Documente și regeste din T. Neamțului (secolul XVII), în *Anuarul Liceului Petru Rareș*, Piatra Neamț, 1934–1935, p. 130–134.

¹²¹ *Ibidem*, p. 140–149.

cină de hotărnicie din satul Negreni, participă, ca megieș și om bătrîn, „Sîrcul vătămănu din Malu“¹²².

Pe la începutul secolului al XVII-lea, tot la o asemenea ocazie de hotărnicie, de astă dată pentru moșia Hălăseni a lui Ștefan Rușet, sînt menționați „Constantin Grapă din Malu și... Sîrghie vornic din Malu... și Lupul Năfornică din Malu“¹²³.

În catagrafia satelor și locuitorilor Moldovei din anul 1774, satul nu mai este menționat¹²⁴, probabil populația să fi fost încorporată la satele apropiate, Gherăiești și Hălăseni¹²⁵. În documentul cartografic din 1789 satul este consemnat „Passargydzian“ și aparținea de satul Ciumași¹²⁶. În secolul al XIX-lea identificarea satului Bazarditeni — Malu¹²⁷ devine evidentă.

FÎNTÎNELE

Satul cu această denumire face parte din comuna suburbană He-meuși, jud. Bacău, așezat pe stînga șoselei Bacău—Piatra Neamț, pe coasta dealului din dreapta Bistriței, cam la 8 km nord de orașul Bacău.

Denumirea satului provine de la existența izvoarelor nesecate și a fîntinilor, printre care și ape gazoase și sulfuroase semnalate în aceste locuri¹²⁸.

Ca atîtea alte sate și acesta a avut nenorocul ca multe din documentele sale să se fi pierdut, încît atestarea documentară apare tîrziu. Dintr-un uric domnesc din 28 august 1632¹²⁹, aflăm că satul „din zîlîi vechi, din vremuri de demult, au fost de ocolul tîrgului Bacăului“¹³⁰ (s.n.), exista deci cu mult înainte de această dată.

Petru Șchiopol (1574—1579; 1582—1591) este acela care scoate satul din ocol și printr-un uric de „danie și de miluire“ îl trece în stăpînirea lui Anghel fost cămăraș¹³¹.

122 C.D.M., Supliment I, nr. 811, p. 261—262.

123 Gh. Ghibănescu, *Surse și izvoade*, vol. VIII, Iași, 1914, p. 76—77.

124 *Moldova în epoca feudalismului*, vol. VII, partea a II-a, Edit. Știința, Chișinău, 1975, indice.

125 *Ibidem*, p. 292.

126 Hora von Otzelovitz, *op. cit.*, pl. 64.

127 Constantin C. Giurescu, *op. cit.*, p. 213. Numele de familie Bazarditeni din satul lîtești dovedesc același lucru.

128 Ortensia Racoviță, *op. cit.*, p. 280—281; V. A. Urechia, *op. cit.*, p. LXII.

129 D.R.H., A, XXI, nr. 184.

130 *Ibidem*, de asemenea, mai este menționat că „era odată de ocol de tîrgul Bacăului“ (Radu Rosetti, *op. cit.*, p. 173). Informații arheologice atestă în secolul al XVI-lea o biserică, nu departe de actuala.

131 D.R.H., A, XXI, nr. 184; C.D.M., vol. I, nr. 1699, p. 384. Anghel fost cămăraș și menționat într-un document și ca diac (D.I.R., A, veac XVI, vol. III, nr. 312), a fost un susținător al domniei lui Petru Șchiopol. Prin moștenire, cumpărare sau „miluire“, reușise să posede în această parte a locului: satul Fundul (ibidem), multe vieți în hotarul tîrgului Bacău (D.R.H., A, XXI, nr. 165); jumătate din satul Hălăseni (D.I.R., A, veac XVI, vol. III, nr. 312) și, probabil, multe alte părți din sate și seliști. A avut cinci copii: Lupu căsătorit cu Magda

În timpul primei domnii a lui Radu Mihnea (1616—1619), Anghel și cu fiul său, Lupu, îl vînd lui Dumitru Goia, postelnic, și soției sale Candachia ¹³².

După moartea lui Dumitru Goia ¹³³, soția, pentru a-și achita o parte din împrumuturile și datoriile făcute de fostul soț, vinde o serie de sate, printre care și satul Fîntînele. Îl cumpără Dumitrașcu Ștefan, mare logofăt, și soția sa, Zinica, cu 150 de galbeni roșii ¹³⁴. Din alte însemnări documentare ¹³⁵ reiese că soția lui Goia a vîndut satul Brăntuleni (țin. Cîrligatura) și Fîntînele, nu numai pentru bani, ci și pentru obiecte de lux și podoabă. Pe lângă 280 de taleri bani proști, patru boi, patru vaci, i s-a mai dat un val de postav sile ian sau polonez și cinci coți de postav venețian cu țesătura din bumbac și fir de aur.

Cînd Dumitrașcu Ștefan decedează ¹³⁶, sau, probabil, încă mai trăia, fiii acestuia, Gheorghită ¹³⁷, Grigoraș și Vasile îl vînd lui Dumitrașcu Solomon, făcîndu-i ispisoc de cumpăratură în domnia lui Moise Movilă (1630—1631). Sub domnia următoare, noul proprietar își face la 28 august 1632 o nouă carte domnească de reconfirmare a cumpărătorii pe „satul Fîntînelii și cu vad de moară în Bistriță”, cumpărîndu-l cu „300 de galbeni ungurești, bani buni” ¹³⁸.

Dintr-o relație a unui călător străin prin părțile Bacăului, aflăm că la 1640—1644, în satul Fîntînele erau și „cinci case de catolici” ¹³⁹. La scurt timp, în 1646, un alt călător și apoi episcop de Bacău, Marco Bandini, vizitează chiar satul și îl numește „Hiddegkut” (Fîntîna-roce), precînd că numele și-l trage de la „îzvorul nesecat al fîntinelor sale; este situat pe o înaltă și spațioasă colină”. În sat sînt mai bine de o sută de case și peste 450 de locuitori ¹⁴⁰. La 5 februarie 1659, episcopul catolic de Bacău, Marian Kurski, în relația sa asupra vizitației episcopale, făcută la dioceza Bacău în toamna anului 1658, amintește și de catolicii din satul Fîntînele, care țineau de parohia Bacău. În continuare, prelatul își motivează astfel plecarea precipitată: „din cauza ciumei care bîntuia atunci cu cea mai mare furie”, oamenii nu erau de găsît

(D.R.H., A, XXI, nr. 267, nr. 184, D.I.R., A, veac XVII, vol. V, nr. 65); pe Lazăr, Anca și Florița (ibidem; și nr. 254) și pe Stida (D.R.H., A, XXI, nr. 267). Copiii lui Anghel au stăpînit și satul Radomirești (D.I.R., A, veac XVII, vol. V, nr. 254).

¹³² D.R.H., A, XXI, nr. 186; C.D.M., vol. I, nr. 1699, p. 184; că a fost și al soției sale Candachia (D.R.H., A, nr. 186).

¹³³ La 7 aprilie 1622 era mort (D.I.R., A, veac XVII, vol. V, nr. 163).

¹³⁴ D.R.H., A, XIX, nr. 286.

¹³⁵ O însemnare din secolul al XVII-lea pe verso documentului din 18 ianuarie 1621 (D. I. R., A, veac XVII, vol. V, nr. 8) și alta cu același conținut pe documentul din 23 martie 1621 (ibidem, nr. 29).

¹³⁶ Decedează înainte de 21 ianuarie 1631 (N. Stoicescu, op. cit., p. 449).

¹³⁷ Viitorul domn Gheorghe Ștefan (ibidem).

¹³⁸ D.R.H., A, XXI, nr. 184. Cumpărătorii precizează: „cu doi sute galbeni” îi era dator tatăl lor, Dumitrașcu Ștefan, fost logofăt, răposat „și cu una sută galbeni ci i-au dat el în mîinile lor, bani gata”.

¹³⁹ Bartolomeo Basseti, în *Călători străini despre țările române*, vol. V, București, 1973, p. 186 și nota 37 (Poxo, recte Pozzo; Poxo era satul Pășcani).

¹⁴⁰ V. A. Urechia, op. cit., p. LXII.

fiindcă „se refugiaseră prin păduri fugind de oștile tătarilor și ale altor oști care fuseseră îndreptate prin Moldova împotriva lui Rakoczy, principele Transilvaniei, de către sultanul turcilor“; mai adaugă la toate acestea și „răscoalele țăranilor“¹⁴¹. La cele peste 100 de case și peste 400 de locuitori ortodocși, în sat era o biserică, la 30 aprilie 1664, unde slujea popa Ion, ginerele Blagăi, din satul apropiat, Negreni. Tot la această dată mai este amintit ca martor, la o hotărnicie, și Bălan din Fintînele¹⁴². Spre sfîrșitul secolului, la 28 noiembrie 1697, un om cu autoritate, probabil, și mai înaintat în vîrstă, era Gheorghe Ciure, care participa la o hotărnicie a unei vînzări din hotarul tîrgului Bacău¹⁴³. Tot spre sfîrșitul secolului, probabil, de la urmașii lui Dumitrașcu Solomon, satul era răscumpărat de Ioniță Aslan¹⁴⁴, rudă cu Ceuaresții. Mihai Racoviță, în 1719, confiscă în urma complicității lui Ioniță Aslan la revolta rudei sale, Vasile Ceaurul¹⁴⁵, printre altele, și satul Fintînele pe care îl dă lui Ilie Catargiu, drept despăgubire pentru jaful ce suferise din partea răsculaților de la satul său, Răcăciuni¹⁴⁶. Pe urmă, acest sat este dat ca zestre de Ilie Catargiu fiicei sale, Ilinca¹⁴⁷, căsătorită cu Vasile Ruset¹⁴⁸, trecînd stăpînirea satului și a moșiei de la familia Catargiu la Rusetești. Vasile Ruset, născut la Mărginenii Bacăului¹⁴⁹, pe la 1711, ca fiul cel mai mare al lui Iordachi Ruset, zis Cilibiu, și al Saftei Jora, era om foarte bogat pentru acele vremi. El deținea rînd pe rînd mai multe dregătorii, făcînd danii pe la biserici și alte instituții de binefacere¹⁵⁰. În satul Fintînele, hatmanul Vasile Ruset avea case mari, cu o mare gospodărie cu rezerve de cereale „vechi și noă“. Pe moșia de aici sau pe lîngă curte ținea și un număr de țigani. Pe riul Bistrița și pe pîrîul Limpedeaua avea vaduri pentru mori. El este ctitorul bisericii¹⁵¹ din Fintînele, pe care o termină înainte de anul 1756¹⁵².

141 Marian Kurski, în *Călători străini despre țările române*, vol. V, București, 1973, p. 462—464.

142 C.D.M., Supliment 1, nr. 611, p. 261—262.

143 *Ibidem*, nr. 1052, p. 333.

144 Radu Rosetti, op. cit., p. 173—174, 310.

145 *Ibidem*, p. 174; că a participat și Ioniță Aslan și era „căpitan de cătane“ (N. Iorga, *Studii și documente*, vol. VI, p. 422; Iuliu Marinescu, op. cit., p. 58—59). Ioniță Aslan era cumnat cu Vasile Ștefan Ciaurul (N. Stoicescu, op. cit., p. 450—451).

146 Radu Rosetti, op. cit., p. 173—174, 310; N. Iorga, op. cit., p. 422—423.

147 Radu Rosetti, op. cit., 173—174. Că se numea Ilinca, vezi Generalul Radu Rosetti, op. cit., p. 69.

148 *Ibidem*.

149 În testamentul său din 27 februarie 1767 precizează că la Mărgineni „sînt îngropați părinții“, vezi Iulian Marinescu, op. cit., p. 95.

150 Generalul R. Rosetti, op. cit., 69—71.

151 Iulian Marinescu, op. cit., p. 95.

152 În acest an 1764 (1756) înzestrează ctitoria sa cu un clopot cu următoarea inscripție „Cu cheltuiela domniei-sale Vasile Ruset, leat 1764“. Biserica era terminată cînd s-a turnat clopotul, vezi Grigore Tăbăcaru, în „Ateneul cultural“, nr. 6 și 7, 1932, Bacău, p. 9, dă anul de pe clopot 1766, în loc de 1756.

Biserica avea hramul Sfinții Volevozi și o însemnă, printre altele, cu un clopot¹⁵³. La moartea lui Vasile Ruset, întâmplată la 17 decembrie 1767¹⁵⁴, satul în discuție, moșia și toată averea de aici, revine fiului său, Lascarache Ruset, conform testamentului făcut de tatăl său la 27 februarie 1767¹⁵⁵. Lascarache Ruset, căsătorit cu Ecaterina Ianculeo, a avut patru fete, printre care și pe Pulheria, căsătorită cu vornicul devesit apoi logofăt Constantin Cantacuzino (Canta)¹⁵⁶. La 1774 satul avea 85 de case, din care 46 erau scutite, 39 rămăneau birnice¹⁵⁷. O însemnare lapidară din 1786, arată satul, în continuare, în stăpânirea lui Lascarache Ruset¹⁵⁸. La 1789 satul avea 87 de case¹⁵⁹. În timpul războiului ruso-austriac, care în toamna anului 1790 s-a mutat în orașul Bacău¹⁶⁰. După moartea lui Lascarache Ruset, survenită în primăvara anului 1793¹⁶¹, satul rămâne fiicei acestuia, Pulheria și ginerelui său, spătarul Costache Canta. La începutul secolului al XIX-lea, avea 191 de liuzi, din care 15 era scutiți de către spătarul Costache Cantacuzino. Suma birului pe an era de 2472 lei, oamenii ocupându-se cu lucrul pământului și cărăușia¹⁶².

Dacă urmărim întinderea moșiei Fintinele, dincolo de trupul propriu-zis, constatăm că la începutul secolului al XIX-lea ea constituia un adevărat domeniu format din 20 de moșii deosebite și nu toate întregi¹⁶³.

În cursul secolelor XV—XVII ele formau trupuri distincte cu titluri de stăpânire proprii, sate și moșii independente unele de altele.

153 Vezi nota 152.

154 Generalul R. Rosetti, *op. cit.*, p. 71, nota 14.

155 Iulian Marinescu, *op. cit.*, p. 88—95.

156 Generalul R. Rosetti, *op. cit.*, p. 83—84. Lascarache se naște în prima treime a secolului al XVIII-lea și decedează la 1789.

157 Moldova în epoca feudalismului, vol. VII, partea a II-a, Edit. Știință, Chișinău, 1975, p. 288. Greșit e arătat că satul la această dată era a lui Iordache Ruset, probabil, tatăl lui Vasile. El era decedat la 1753, vezi Generalul R. Rosetti, *op. cit.*, p. 51 și nota 22, p. 52; un alt Iordache a fost fratele lui Lascarache, dar și acesta decedase după 1765 (*ibidem*, p. 85). Satul era acum al lui Lascarache Ruset, provenit prin moștenire de la tatăl său, Vasile, iar acesta îl avea ca zestre de la socrul său, Ilie Catargiu.

158 Grigore Tăbăcaru, *op. cit.*, p. 10.

159 Hora von Otellovitz, *op. cit.*, pl. 64.

160 Ilie Cortus, *Însemnări de demult*, Junimea, 1975, p. 123—124. Este o însemnare de pe o veche carte românească, din 24 decembrie 1790, de către prețul Constantin, ginerelul lui Constantin croitorul. În 1789 la Bacău și în împrejurimi se afla un lagăr militar și mai multe depozite.

161 Generalul R. Rosetti, *op. cit.*, p. 83—84 și nota 18.

162 T. Codrescu, *Uricariul*, vol. VIII, Iași, 1886, p. 288.

163 Fintinele, Hemeșul, Birănești, Gîrleni, Itești, Păstrăvești, Lespezi, Halăseni, Mirănești, Saca, Arămești, Pîrănești, Vlăsinești, Bășani, Săcătura, Luncani, Mănăilești, Măturile, Otrezești, Tăbăcaru de Sus, vezi Radu Rosetti, *op. cit.*, p. 108, 172—178, 310.

TREBEȘ¹⁶⁴

Satul cu această denumire intră în componența comunei suburbane Mărgineni, municipiul Bacău, jud. Bacău. Este așezat de o parte și de alta a pârului Trebeș, la 7 km nord de orașul Bacău și se continuă în extremitatea de nord a satului Mărgineni.

Denumirea arată că în trecutul mai îndepărtat, aici au existat păduri, care apoi au fost curățate, defrișate în vederea așezării satului sau a deschiderii terenurilor necesare practicării agriculturii¹⁶⁵.

Prima atestare documentară a satului este din 15 martie 1489, dar el exista încă din secolul al XIV-lea¹⁶⁶.

La 1489, Anușca și Mușca, fiicele lui Mihul Tudor și nepoatele lui Petru Tudor¹⁶⁷, aveau pământ „pe de amîndouă părțile de Triabăș“, la o fîntînă, pe care la această dată îl schimbă cu fratele și nepoții lor (Costea Tudor, fiul lui Mihul Tudor; Ivancu, Oliușca și Drăgălina, copiii lui Giurgu Tudor; Isac, Sillion, Niagșa și Drăgălina, copiii lui Ivan Tudor) toți nepoți și strănepoți ai lui Petru Tudor¹⁶⁸. Ei au devenit, prin schimb, proprietari acestor părți din Trebeș.

Din documentele care aduc în discuție existența acestui sat reiese că au fost practic două sate: Trebeșul de Sus și Trebeșul de Jos, devenit mai târziu al Episcopiei de Bacău, administrat de către călugări catolici numiți și barați, motiv pentru care satul se numește pînă azi Barați.

De aceea, noi vom urmări separat evoluția istorică a acestor două sate.

A. TREBEȘUL DE JOS

Satul cu această denumire, iar mai ~~tîrziu Barați~~, intră în componența comunei suburbane Mărgineni, jud. Bacău, suburbie a orașului Bacău.

Este așezat pe dreapta pârului Trebeș (afluent pe partea dreaptă a Bistriței), la circa 3—4 km nord-vest de municipiul Bacău.

Probabil, sub Ștefan cel Mare ori sub înaintașii sau urmașii săi, satul prin schimb sau cumpărare, de la Broncia postelnicul¹⁶⁹ se încorporează al Ocolul domnesc al Țîrgului Bacău. O mențione lapidară,

¹⁶⁴ În partea locului satul mai poartă și următoarele denumiri: Triabăș, Trebiș.

¹⁶⁵ Iorgu Iordan, op. cit., p. 25, 436, 435.

¹⁶⁶ D.R.H., A, III, nr. 52. Faptul că în acest document sînt inserate cele trei generații din Petru Tudor, fiu, nepoți și strănepoți, stăpîni și în satul Trebeș, ne duce la concluzia că satul exista din veacul al XIV-lea, dacă nu cumva chiar mai de mult.

¹⁶⁷ *Ibidem*, pentru filiația Tudorilor vezi și doc. nr. 151.

¹⁶⁸ *Ibidem*.

¹⁶⁹ La 5 iulie 1501, satul era scos din Ocolul Bacăului și cînduit cu 30.000 de aspri lui Andrei vornicul, vezi D.I.R., A, veac. XVI, vol. IV, nr. 32. În mod logic acesta a fost alipit Ocolului domnesc al Țîrgului Bacău, fiindcă la data de mai sus nu se putea scotea un sat de sub această administrație dacă nu ar fi fost arculător de ocol. Că amîndouă satele au fost ale lui „Tudor Partău de Cerinte Sucevei“, vezi T. Codrescu, Uricatul, vol. XIV, Iași, 1889, p. 286.

din 20 aprilie 1570, menționează doar satul ¹⁷⁰. Petru Șchiopul, la 20 martie 1584, scoate din Ocolul domnesc al Tîrgului Bacău o mare parte din moșia satului Trebeșul de Jos și o dă unor veri (zece la număr), fiii a patru frați, care au dat domnului în Iași „un cal bun tărcat” ¹⁷¹. Tot Petru Șchiopul, la 5 iulie 1591, confirmă această miluire lui Andrei vornicul „de vreme ce au dat în trebele țării, 30.000 de aspri”, pentru satul „Trebeșul, care este la ținutul Bacăului, în ocolul Bacăului” ¹⁷² (s.n.).

Cu câțiva ani mai înainte, (1587—1588), același Petru Șchiopul dă restul de moșie și satul Trebeșul de Jos Episcopiei catolice de Bacău. Satul era la „o jumătate de milă” de orașul Bacău, avea „circa 50 de focuri, cu două vii și două mori” ¹⁷³. În al doilea deceniu al secolului al XVII-lea „un oarecare Peter Andreiaș, călugăr dalmat” de la Episcopia din Bacău, vinde o bună parte din pământul acestui sat „unui român numit Ștefan” ¹⁷⁴. Acesta era Ștefan, fost diac, apoi vornic în satul Trebeșul de Sus ¹⁷⁵. Pentru această danie și vinzare care va constitui un laitmotiv pentru acapararea moșiei și a întregului sat, Trebeșul de Sus, se vor judeca preoții și Episcopia catolică de Bacău cu unii proprietari din sat susținuți de răzeși sute de ani ¹⁷⁶. Se vor aduce mărturii mincinoase,

170 D.I.R., A, veac XVI, vol. II, nr. 237.

171 Ibidem, vol. III, nr. 294. Acești veri erau: Lazor și cu fratele său, Ion; Slan și sora lui, Neașa; Bîrzul și sora lui, Nedelea; Berindeal, Andreica și surorile lor, Anghelina și Stana.

172 Ibidem, vol. IV, nr. 32. E posibil ca Andrei vornicul să fie Andreica menționat și în textul notelor de mai sus, 180 ș.a.

173 Relația se află într-o scrisoare din 14 ianuarie 1588, a postelnicului Bartolomeo Brulți, către nuniul Hanibal de Capua din Polonia (Eudoxiu Hurmuzaki, *Documente privitoare la Istoria Românilor*, vol. III, 1576—1598, București, 1880, p. 100).

174 V. A. Urechia, op. cit., p. LXIII; Petru Bogdan Bakšić, în *Căldători străini despre țările române*, vol. V, București, 1973, p. 246 (un boier schismatic care îl stăpînește și acum).

175 Vezi nota următoare.

176 Sub domnia lui Radu Mihnea, probabil a doua (1623—1626), Ștefan vornic în satul Trebeșul de Sus se judecă, probabil, pentru ceea ce cumpărase el, cu Cristof, preotul de la biserica catolică din Bacău. I se dă dreptate lui Ștefan vornic (C.D.M., Supliment 1, nr. 1029, p. 322; T. Codrescu, op. cit., p. 287); sub domnia lui Miron Barnovschi (1626—1629), iar se judecă dîndu-i-se dreptate lui Ștefan și fraților săi, cu uric de întăritură (C.D.M., Supliment 1, nr. 1029, p. 322; T. Codrescu, op. cit., p. 287); sub domnia lui Alexandru Iliaș (1631—1633) iar se judecă dîndu-se o carte de hotărîtură (C.D.M., Supliment 1, nr. 1029, p. 322); o nouă piră și judecată are loc între episcopul de Bacău Ioan Zamoyiski și Ștefan vornicul. Episcopul a fost rămas (ibidem); o delimitare de hotare se face de către Pătrașco Boul, mare spătar (1630—1631; 1632), vezi *ibidem*; N. Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători...* p. 353. La 1636 iunie vornic care pune și flertie (C.D.M., Supliment 1, nr. 552, p. 190); ispisoc de judecată de la Gheorghe Duca (1665—1666; 1668—1672; 1675—1678); o mărturie de hotar de la Pătrașco Boul spătar; un alt ispisoc de piră, de față și de rămas de la Constantin Duca (22 august 1684); din domnia a doua (24 mai 1702), vezi T. Codrescu, op. cit., p. 285—288; C.D.M., Supliment 1, nr. 1029, p. 322; o altă judecată și hotărîtură la 27 februarie 1673 sub Ștefan Vodă Pe-

care nu se cred ¹⁷⁷. Se arată, de asemenea, că netrebnicii „au aprins biserica și au ars toate dresăle Episcopiei și n-au rămas nimica” ¹⁷⁸. Se susținea proprietatea acestui sat și acapararea Trebeșului de Sus fiindcă avantajele și profiturile erau mari. Astfel, zeciuiala o lua biserica de la Bacău, în fiecare săptămână câte trei oameni munceau pentru aceasta, apoi olăcăritul, podvoadele și lemnele erau tot ale bisericii. Mai erau obligați catolicii să dea episcopului câte 12 bani, parale de fiecare casă, odată pe an ¹⁷⁹.

Dintr-o relație a lui Petru Bogdan Bakšić, vicar apostolic în Moldova, din toamna anului 1641, aflăm că satul Trebeșul de Jos a fost luat de domnii anteriori din cauză că subordonații episcopilor absenteiști de Bacău furau și duceau totul peste hotare, că acum satul era al Mănăstirii Precista din Bacău, dar aceștia de Vasile Lupu ¹⁸⁰. În această situație, satul dădea toate dările Mănăstirii Precista ¹⁸¹. În continuare, relația mai face cunoscut că în sat erau „vreo 20 de case de catolici... cu peste 100 de suflete... și 25 de copii” ¹⁸². În anii următori se fac intervenții susținute, fie la domnii pămînteni, fie la cei străini, pentru retrocedarea satului Trebeșul de Jos, Episcopiei catolice de Bacău ¹⁸³. Rugămîntea și cererea prelaților este îndeplinită, fiindcă

triceicu, vezi Ioșif Gabor, *Dicționar statistic al localităților catolice din Moldova* (1865—1948, fasc. IV-a, P-Z, manuscris, p. 173—175; la 24 mai 1702 Ștefan Ruset, sulger, se judeca pentru aceeași cauză (*Uricarul*, vol. XIV, Iași, 1889, p. 265—288); la 27 mai 1739 Grigore Ghica vodă, în Divanul domnesc, poruncește delimitarea hotarului dintre cele două Trebeșuri (Ioșif Gabor, *op. cit.*, p. 174—175); la 3 noiembrie 1740 o altă hotărnică (*ibidem*); la 1 aprilie 1741, o nouă judecată cu delimitarea celor două sate (T. Codrescu, *Uricarul*, vol. XVII, Iași, 1891, p. 187—190).

177 La judecata din 1702 s-a adus o scrisoare falsă de la Gheorghe Ștefan prin care se arată că amindouă satele sînt ale Episcopiei catolice de Bacău, de asemenea, o mărturie „mîncinoasă” de la șoltazul și tîrgoveții de Bacău (T. Codrescu, *Uricarul*, vol. XIV, p. 265—268).

178 *Ibidem*. În prima jumătate a lunii iulie 1653, în nesiguranța luptei de la Valea Seacă cu Gheorghe Ștefan, cazacii, orheienii și Ștefăniță Lupu au ars Bacăul.

179 Petru Bogdan Bakšić, *op. cit.*, p. 246; T. Codrescu, *Uricarul*, vol. V, Iași, 1862, p. 230.

180 Petru Bogdan Bakšić, *op. cit.* p. 245—246; Vasile Lupu, cu fratele său Gavril hatmanul și fiii acestuia se considerau ctitori ai Bisericii Precista din Bacău și de aceea au înzestrat-o și cu moșii, vezi și N. Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, București, 1974, p. 41 și nota 10, p. 141; în continuare se va cita: *Repertoriul bibliografic Moldova*, p...; D. Constantinescu, *Documente moldovenesti din secolul al XVIII-lea (1642—1698)* în „Anuarul Institutului de istorie și arheologie A. D. Xenopol” VIII, 1971, Iași, p. 385—386.

181 Petru Bakšić, *op. cit.*, p. 248.

182 *Ibidem*, p. 248, 248.

183 Primul care intervine este Bakšić (Petru Bogdan Bakšić, *op. cit.*, p. 245; apoi urmează Marco Bandini (în *Călători străini despre țările române*, vol. V, București, 1973, p. 318 și nota 34); apoi Petru Parțevic călătorește de 5 ori în Polonia cu rugămîntea către rege de a interveni la domnul român să restituie moșia Trebeș (vezi *Călători străini despre țările române*, vol. V, p. 297).

<http://www.cimec.ro> / <http://cmiabc.ro>

cind încă era în viață, sub domnia lui Petru Rareș (1527—1538; 1541—1546), printr-un uric, satul se împarte din nou și lui Toader, logofăt al treilea, îi revine „partea de sus cu biserică și cu Curte“¹⁹⁸.

Aproape peste o sută de ani, în prima sau a doua domnie a lui Radu Mihnea (1616—1619; 1623—1626), satul era al lui Ștefan, vornic în acest sat, fiul lui Gherman din Hălăseni¹⁹⁹, nepot lui Toader²⁰⁰ și strănepot lui Tudor portarul Sucevei²⁰¹. Ștefan vornicul, consemnat și ca diac²⁰², urmînd și el exemplul altora, începe să cumpere părți de moșie din satele vecine. Așa se face că în al doilea deceniu al secolului al XVII-lea, el cumpără de la Peter Andreas, călugăr dalmat la Episcopia din Bacău, o bună parte din moșia Trebeșului de Jos²⁰³. Această vînzare-cumpărare va constitui motive de încălcare a hotarelor cînd de o parte, cînd de alta și procesele se vor ține lanț peste 200 de ani²⁰⁴. La Radu Mihnea se judecă acest Ștefan vornicul cu Criștof baratul, care este rămas. Hotarul dintre cele două sate era piriul Trebeșului²⁰⁵. De asemenea, în timpul domniei lui Miron Barnovschi (1626—1629; 1633), același Ștefan capătă uric de întăritură pe „Trebeșul de Sus tot pînă în piriu“²⁰⁶.

O judecată are loc sub domnia lui Alexandru Iliăș (1631—1633), cînd se dă o carte de hotăritură²⁰⁷. O nouă piră și judecată are loc între episcopul de Bacău, Ioan Botezătorul Zamoyski, care pretindea și satul Trebeșul de Sus. Ștefan își susține cauza cu uricile vechi ce le posedă. La cererea lui Zamoyski se face și „hotăritura“ între cele două sate și moșii, piriul Trebeșului rămîne în continuare hotar. Ștefan, pentru o mai mare siguranță și definitivă soluționare a diferendului, pune la visterie și „ferie“²⁰⁸.

Cu toate acestea, în anii următori judecățile continuă, Gheorghe Duca (1665—1666; 1668—1672; 1675—1678) judecă procesul pe baza mărturiilor hotarnice făcute de Patrașcu Boul, fost spătar și pîrcălab de Bacău, ajutat de Ciocirlie²⁰⁹.

La 22 august 1694, Constantin Duca, printr-o carte domnească, confirmă stăpînirea satului Trebeșul de Sus și a viilor lui Grigore, Florea, Sofronia și Ionașco, fii lui Constantin și nepoți lui Ștefan fost diac, fost vornic în acest sat. Cercetarea hotarelor pe teren a fost făcută de Gavril

198 T. Codrescu, *Uricariul*, vol. XIV, Iași, 1889, p. 266—267; că era vorba de Petru Rareș și nu de Petru Șchiopul, vezi C.D.M., Supliment I, nr. 552, p. 190; 1092, p. 322.

199 D.R.H., A. XXI, nr. 128.

200 C.D.M., Supliment I, nr. 552, p. 190.

201 Cf. notele 199, 200 și T. Codrescu, op. cit., p. 286.

202 D.R.H., A. XXI, nr. 400.

203 V. A. Urechia, op. cit., p. LXIII.

204 Cf. textul și nota 176.

205 T. Codrescu, op. cit., p. 266—267.

206 *Ibidem*.

207 C.D.M., Supliment I, nr. 1029, p. 322.

208 *Ibidem*, nr. 552, p. 190.

209 T. Codrescu, op. cit., p. 266—267.

Brăescu, fost mare stolnic, care dă mărturie că „barații” nu au stăpînit niciodată în Trebeșul de Sus²¹⁰.

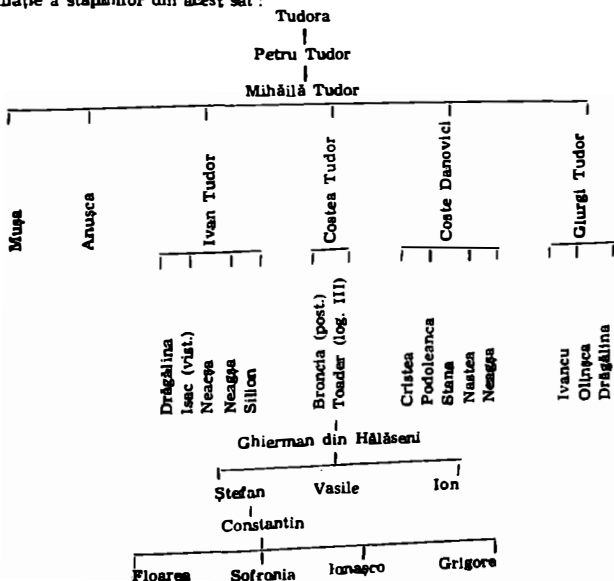
Spre sfîrșitul secolului, Ștefan Ruset din Mărgineni, biv vel sulger, cumpără părți din satul Trebeșul de Sus²¹¹. La 24 mai 1702, Constantin Duca voievod, în divanul domnesc, judecă pretenția Eplscopiei de Bacău și asupra satului Trebeșul de Sus. Se aduc mărutii false, se prezintă ispisoace și zapise din care rezultă că Trebeșul de Sus „a curs din neam în neam timp de nouă generații”²¹², că s-a întins pînă la pîriul Trebeș, iar acum au „încăput dumnealui... Ștefan Ruset sulgerul și giupineasa dumisale Safta”²¹³.

Dintr-un document ulterior rezultă că Ștefan Ruset cumpărase aceste părți în Trebeșul de Sus în 1693²¹⁴. Locuind în Mărgineni, cu case boierești și moșie în acest sat, capătă, pe lîngă alte multe proprietăți, și părți din ocinile răzășești din Trebeșul de Sus.

210 C.D.M., Supliment 1, nr. 1029, p. 322.

211 Grigore Tăbăcaru, op. cit., p. 40—41; generalul Radu Rosetti, op. cit., p. 63.

212 Din documentele inserate mai sus și cercetarea altora rezultă următoarea filiație a stăpînilor din acest sat :

213 T. Codrescu, op. cit., p. 265—268.

214 V. Mihordea, op. cit., p. 70.

În conjunctura politică nestabilă, profitând de împrejurările economice precare prin care trecea populația acestor locuri, noii stăpâni, Ștefan Ruset urmat din fiul său Constantin, depășesc piriul Trebeș și se instălesc în Trebeșul de Jos. Încălcând moșia Episcopiei catolice de Bacău, aducând mărturii false și hotărârituri viclene, dau curs proceselor care ilustrează lupta înverșunată dintre cele două forme de proprietate, boierească și mănăstirească.

O carte de blestem se dă, la 3 noiembrie 1730, în Iași, de către mitropolitul Nichifor în legătură cu diferendul dintre Costache Ruset postelnic și Episcopia catolică de Bacău²¹⁵. Un proces, tot între aceste părți, are loc în 1737²¹⁶. Peste doi ani, la 27 mai 1739, Grigore Ghica vodă poruncește delimitarea hotarelor între părțile divergente²¹⁷. În anul următor aflăm, dintr-o relație a călugărului franciscan Manzi, că, neputând a se dovedi „după obiceiul țării” stăpânirea necontestată de către Episcopie timp de treizeci de ani în șir, deoarece cotropirea începuse cu patruzeci și șapte de ani mai înainte, divanul domnesc a dat ciștig de cauză lui Constantin Ruset să-și stăpânească moșia²¹⁸.

La 1 aprilie 1741, Grigore Ghica, printr-un ispisoc, hotără despărțirea dintre cele două sate și părți în litigiu²¹⁹.

După 1753, când decedează Constantin Ruset, satul rămâne fiicei sale Ilinca și ginerului său Manolachi Hrisoverghi²²⁰. În cataografia din 1774, Trebeșul de Sus s-a cumulat cu Mărginenii și Secătura și aparțineau boierului Manolachi Hrisoverghi²²¹.

La începutul secolului al XIX-lea, într-o altă situație catagrafică, satul este la fel cumulat cu Mărginenii și avea 33 de locuitori birnici, 10 erau fără bir, scutiți de vornicul Vasile Costachi.

Locuitorii satului se ocupau cu cărăușia, îndeletnicire prosperă la acea vreme, locul de hrană fiind puțin²²².

Vasile Costache continuă judecățile și în primele decenii ale acestui secol, iar la sfârșitul anului 1831 se îndreptau niște hotare stilpite greșit.

VALEA SEACĂ

Este sat component al comunei Nicolae Bălcescu, jud. Bacău, așezat de o parte și de alta a piriului Valea Seacă, afluent al Siretului pe partea dreaptă, la circa 10 km, sud-vest de orașul Bacău.

Numele satului arată topografia locului, o așezare între două înălțimi și un pîriu care uneori seacă.

²¹⁵ Grigore Tabacaru, *op. cit.*, p. 40—41.

²¹⁶ *Ibidem*.

²¹⁷ Iosif Gabar, *op. cit.*, fasc. IV, P—Z, manuscris, p. 174.

²¹⁸ V. Mihailescu, *op. cit.*, p. 68—70.

²¹⁹ T. Codrescu, *Uricarul*, vol. XVII, Iași, 1891, p. 187.

²²⁰ Generalul Radu Rosetti, *op. cit.*, p. 80, 107.

²²¹ Moldova în epoca feudalismului, vol. VII, partea a II-a, Edit. Știința, Chișinău, 1973, p. 290—291.

²²² T. Codrescu, *Uricarul*, vol. VII, Iași, 1896, p. 208.

La Valea Seacă, Gheorghe Ștefan, fostul logofăt al lui Vasile Lupu, care s-a proclamat domn al Moldovei la 3 aprilie 1653, își alegea adver- sarii, în a doua decadă a lunii iulie, „la o ripă ce este aproape de sat de Faraoani, anume Valea Seacă, și s-au tocmnit acoloa stol pe un piscu”²²⁸. Ajutat de corpuri de oaste din Transilvania și Țara Românească, arma- tele lui Gheorghe Ștefan atacă pe dușmani cind nu erau „trecuți bine toți” ripa de la Valea Seacă și „i-au sfrintu pre orheienu”, iar Ștefăniță Lupu și restul de oaste s-au împrăștiat, o parte a trecut Bistrița, iar alții s-au îndreptat spre Roman, urmăriți de adversari²²⁹.

După ocuparea scaunului Moldovei de către Gheorghe Ghica (3 mar- tie 1658), Gheorghe Ștefan și Vasile hatmanul pleacă în pribegie în „țara ungurească” apoi în „țara nemțească” de unde au încercat să recupereze tronul. Pentru acest motiv Gheorghe Ghica îi confiscă lui Vasile Ștefan, printre alte sate și Valea Seacă²³⁰.

În timpul domniei lui Ștefăniță Lupu (1659—1661), satul este dat de acesta capitanului de legegii Voicchowski, pentru faptele sale de arme deosebite în vremuri de primejdie²³¹. Acesta nu poate stăpîni satul și, la 28 februarie 1661, îl și vinde împreună cu vecini, heleșteu, finat, pămînturi în țarină, Bălțata, viile de la Albeni, pomi, cîmp și pădure, lui Iordache Cantacuzino, mare vistier, cu 400 de taleri bătuți²³².

De asemenea, tot Ștefăniță Lupu, la 28 februarie 1661, judecă plîngerea lui Iordache Cantacuzino împotriva lui Nicolae Mogildea și a lui Vasile hatmanul, fratele lui Gheorghe Ștefan, care, la venirea acestuia în scaunul Moldovei, i-au luat 105 boi de negoț, i-au vîndut și au împărțit banii. Mogildea a dat partea sa lui Iordache, iar pentru banii luați de Vasile hatmanul, Ștefăniță Lupu îi întărește cu uric stăpînirea asupra satului Valea Seacă, cu vecini, locuri de heleșteu, finat, țarină, cîmp, cu Bălțata, viile de la Albeni, pomeți și locuri de prîsăci²³³.

²²⁸ Miron Costin, *Opere*, I, ed. P. P. Panaitescu, București, 1965, p. 153.

²²⁹ *Ibidem*, p. 154.

²³⁰ C.D.M., vol. III, nr. 845, p. 151; N. Stoicescu, *Dicționar al marilor drepători...*, p. 450.

²³¹ Miron Costin arată, că, pe timpul domniei lui Gheorghe Ștefan, printre alte oști care turburau capitala Moldovei, erau și „leși 200 cu Voicchowitchii, căpi- tanul de legegii” (Miron Costin, *Opere* I, ed. P. P. Panaitescu, București 1965, p. 172); în 1655 poloni cer de la Gheorghe Ștefan ajutor împotriva cazacilor „și le-au dat 700 de oameni într-ales slujitori ou Voicchowschii căpitanul” (*Ibidem*, p. 179); după mazzlirea lui Gheorghe Ștefan, Voicchowski a trecut de partea lui Gheorghe Ghica luînd parte la luptele acestuia împotriva uzur- patorului Constantin Șerban (*Ibidem*, p. 195—196); de asemenea, căpitanul luptă împotriva lui Constantin Șerban și sub domnia lui Ștefăniță Lupu; apoi alături de armata lui Seld-Ahmed din Buda participă împotriva lui Gh. Rakóczi al II-lea principele Ardealului, și „Voicchowschii, căpitanul de legegii, cu 1000 de oameni și pre Mihailcea Hincul — serdariul” din partea Moldovei (*Ibidem*, p. 210).

Pentru toate aceste fapte de arme Ștefăniță Lupu îi dă satul Valea Seacă, cu Bălțata cu viile de la Albeni și cu toate împrejurimile, vezi C.D.M. vol. III, nr. 845, p. 151.

²³² *Ibidem*, nr. 844, p. 151.

²³³ *Ibidem*, nr. 845, p. 151.

Era deci un dublu drept de stăpînire a aceleiași sat : unul prin cumpărare cu 400 de taleri de la căpitanul Voicchowski și altul prin recompensare pentru că hatmanul Vasile Ștefan nu-i restituise partea din banii ce au rezultat din vânzarea a 105 boi.

La 6 noiembrie 1662, Eustratie Dabija voievod anulează dania și confirmarea întăririi satului Valea Seacă făcută de predecesorul său, Ștefăniță Lupu. Astfel, moșia satului Valea Seacă revine iarăși lui Vasile hatmanul care „și-a plecat capul la măriă sa”, iar domnul i-a restituit satele confiscate de Gheorghe Ghica și Ștefăniță Lupu²³⁴. În anul următor, marile fețe bisericești i și marii boieri dau o mărturie de restituire a satului către fostul stăpîn Vasile hatmanul, care a părăsit pe fratele său și s-a întors în țară²³⁵. Din nou, Eustratie Dabija, la 24 ianuarie 1663, dă o carte de restituire a tuturor moșiilor lua e de la Vasile hatmanul, printre care și Valea Seacă de la ținutul Bacău²³⁶.

De la Vasile hatmanul (Ceaurul) satul, prin moștenire, ajunge la fiul său Dumitrașcu Ștefan (II), mare dregător și el (m. 1694). De la acesta satul Valea Seacă, tot prin moștenire, spre sfîrșitul secolului al XVII-lea, ajunge la fiica lui, Ecaterina (Catrina) căsă orită cu Antioh Cantemir²³⁷, domn al Moldovei în două rinduri (1695—1700 ; 1705—1707).

În primele decenii ale secolului al XVIII-lea, Antioh Cantemir stăpînea, printre alte numeroase sate și moșii și Valea Seacă²³⁸.

După mazilirea lui Antioh Cantemir și peregrinările lui prin Constantinopol, fiul lui, „bezede Ioniță... holtei bătrîn, au venit din Țarigrad și au petrecut la moșia Valea Seacă, din ținutul Bacăului, ce au fost Cantemirească”²³⁹.

Ioniță Cantemir, beizadea, cel mai mare dintre cei patru copii ai lui Antioh Cantemir, neavînd urmași, lasă satul Valea Seacă surorii sale Anița și cumnatului său Toader Palade mare vistier²⁴⁰.

Acesta se judeca la 25 martie 1742, la Divanul domnesc din Iași, în fața domnului și a înaltei fețe bisericești, cu cinci „oameni de moșie, din sat din Kleja de la Bacău”. Toader Palade susține că „acești oameni încă sîntu drepti vecini din părinții și moșii lor și i-au stăpînit tot Ceauștii,

234 Ibidem, nr. 899, p. 202—203.

235 Ibidem, nr. 920, p. 206—207.

236 Ibidem, nr. 922, p. 207.

237 Nicolae Costin, *Letopiseșul Terei Moldovenesti de la Ștefanu sin Vasilin-Vodă*, în M. Kogălniceanu, *Cronicele României*, ed. a II-a, tom. II, București, 1872, p. 42. La 1697 „În cîșlegile Crăciunului, s-au căsătoritu Antioh Vodă, de au luat șie Doamnă, de țără pe Catrina, fata lui Dumitrașcu Ceaur de Valea Seacă, ce au fostu Logotetu mare ; și cu mare veselie au născutu uă septămînă, și i-au cununatu șînția sa pîrîntele chir Iacov, Patriarchul de Țarigrad”

238 „Ioan Neculce”, fasc. IX (1831), p. 12, notă.

239 Constantin Sion, *Arhondologia Moldovei*, București, 1973, p. 109.

240 Ibidem, că Toader Palade, mare vistier, era stăpîn al satului după soția sa Anița, vezi T. Codrescu, *Uricariul*, partea a doua, Iași, 1852, p. 244—246. De asemenea, Toader Palade și cu soția sa mai aveau parte „și în casde din Țarigrad” și parte din pîgardi moșteniti de pe soacra și mama lor, Catrina. vezi T. Codrescu, op. cit., vol. XXII, Iași, 1895, p. 276—277.

neamul giupinensei D-sale" și acum îi trăgea la vecinătate în satul Valea Seacă²⁴¹.

Divanul, pe baza judecăților anterioare, hotărăște „să fie tot vecini” de Valea Seacă²⁴².

Aici, la Valea Seară, la 1754, se aflau și 56 de familii de țigani, în majoritate șezători pe această moșie, Ceaurești, apoi Cantemirești, iar acum Palădești ai domniței Anița Paladi²⁴³, născută Cantemir vodă Antioh.

La moartea lui Toader Palade 1755, satul și moșia Valea Seacă trec la Constantin Palade, paharnic²⁴⁴. În 1772—1774, satul avea 103 case, din care 97 birnice și 6 scutite²⁴⁵.

Spre sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, satul era tot al lui Constantin Palade, ajuns acum hatman.

ALBENI *

Pădurea de stejari denumită dumbravă²⁴⁶ a fost pe hotarul satului Albeni. Avînd în vedere că dumbrava își țese trecutul istoric cu acest sat, vom urmări evoluția lor conjugată.

Satul Albeni nu mai există, fiind încorporat, după ultima modificare administrativ-teritorială din 1968, în satul Valea Seacă, comuna Nicolae Bălcescu, județul Bacău.

Albenii, ca sat, a fost așezat de o parte și de alta a pîrîiașului și văii cu același nume, la vest de satul Valea Seacă și la circa 14 km sud-vest de orașul Bacău.

241 *Ibidem*, partea a doua, Iași, 1852. p. 244.

242 *Ibidem*, p. 244—246. A fost judecată nedreaptă, înțesată cu mărturii false. Toader Palade profită de existența celui-lalt sat Valea Seacă tot din ținutul Bacău, dar pe Trotuș și tot a Ceaureștilor și arată antecedente penale, pe care sătenii dezorientați și buimăciți le recunosc. Astfel jălulitorii la înaltul divan judecătoresc al țării au fost transformați în acuzați. Ei dau în plus un zapis lui Toader Palade prin care fac „mea culpa”. Ortensele Racoviță, în Dicționarul geografic al județului Bacău, București, 1895, p. 588, citindu-l pe T. Codrescu, redă pasajul cu Valea Seacă, dar nu în mod critic. Iordachi Ruset zis Băston a stăpînit moșiile Rădeana și Valea Seacă de pe Trotuș, în. Bacău și acestea au fost Ceaurești și date de Mihail Racoviță în a treia domnie 1715—1728, surorii sale Maria, căsătorită cu Iordachi Ruset, pentru a o despăgubi de jefuirea ce-i făcuse Ceaurul (vezi Generalul Radu Rosetti, Familia Rosetti, I. București, 1838, p. 78—79, nota 8).

243 Gh. Ghibănescu, *Arhiva Muzeului municipal Iași*, fasc. III, Iași, 1930, p. 60—82; același document și număr în *Surete și izvoare*, vol. XIV, Iași, 1930, p. 60—62; din suma făcută în acest izvod reiese că erau la Valea Seacă: 61 de țigani, 56 de țigance și 92 copii, fete și băieți, totalizînd 209 suflete. Printre ei se aflau bucătari, pîtari, croitori, stoleri ș.a.

244 Constantin Sion, op. cit., p. 109; *Moldova în epoca feudalismului*, vol. VII, partea a II-a, Edit. Știința, Chișinău, 1975, p. 294—296.

245 *Ibidem*, dintre cei 97 de birnici fac parte și 80 de poștași la Bacău.

246 Iorgu Iordan, op. cit., p. 70, 88, 452.

Toponimicul și hidronimicul Albeni, cît și onomasticul Alban comportă oarecare discuții și din punct de vedere istoric. Așa cum se va vedea, din cele ce urmează, în partea locului se întindea Ocolul domnesc al Bacăului. Pe întinderile dealurilor împădurite, întrerupte, ici colo de poieni și finete naturale, de izvoare și pîrliase, domnia a amplasat și apoi a dezvoltat prisăci domnești. Cei care deserveau aceste unități economice, stupari sau albinari, s-au stabilit aici dînd numele așezării, mai tîrziu, de Albeni²⁴⁷. Ar fi însă tot atît de posibil ca numele satului să provină de la Alba, unul dintre cumpărătorii satului.

Prima abestare documentară este din 19 iulie 1569²⁴⁸, dar nu încapă îndoială că satul era mult mai vechi. Alexandru Lăpușeanu, probabil, în a doua domnie (1564—1568) dă o dumbravă „care acest loc a fost domnesc, ascultător de ocolul Bacăului” (s.n.), documentul precizînd în continuare că dumbrava a fost vîndută celor 17 săteni din Albeni, care „au dat domniei sale 2 cai în Bacău”²⁴⁹.

În scurt timp, la 19 iulie 1569, Bogdan Lăpușeanu confirmă și el acea vînzare-cumpărare deja a acelei proprietăți „o dumbravă” din care urma „să-și facă loc de țarină” Băloș și Alba, probabil: soț și soție, poate și copiii lor „...și Andreica, ...și Măteiu” s.a., în total 17 persoane²⁵⁰.

După hotărînica dumbrăvii, locul confirmat era destul de întins „din drumul mare” al Bacăului, care mergea atunci pe terasa superioară a Siretului „dinspre ocinele” satului Albeni „în sus pînă sub costișă și în sus de la costișă, peste drumul Cornului, pînă la ocina Nemiscului”²⁵¹.

Dintr-un zapis de vînzare-cumpărare, făcut în Bacău la 7 iulie 1602, sîntem informați că „Măteiasa, cu fiii săi... din satul Albeni” a vîndut „a sa ocină, o vie cu crămă” cu părți ce i se cuvin din „câmpu și din pădure și din curățituri”. Acestea s-au vîndut lui Movilă pîrcălab și soției sale, Salomeia, cu 600 zloți tătărăști²⁵². Măteiasa, soția lui Măteiu, cel care la 1569 i se confirma stăpînirea unei părți dintr-o dumbravă, acum,

247 *Ibidem*, p. 223, 230.

248 *D.I.R.*, A, veac XVI, vol. II, nr. 215. În acest document nu este menționat satul de unde erau cei 17 beneficiari ai actului de la Bogdan Lăpușeanu. Dar menționarea la această dată a lui Băloș și Alba, probabil: soț și soție și în continuare, probabil: copiii lor, Andreica, Măteiu s.a.; menționarea cu localizarea, la 7 iulie 1602, a femeiei „Măteiasa, cu fiii săi anume Andreica și localizarea, la 29 ianuarie 1605, a soției lui Măteiu „Măteiasa și... din nou, cu localizarea la 29 ianuarie 1605, a soției lui Măteiu „Măteiasa și... din satul Albeni” (*Ibidem*, nr. 275), toate sînt indicii care duc la concluzia certă că satul de unde erau ei se cheama Albeni.

Este cazul să menționăm că în Indicele de locuri și localități, cuprinse în *D.I.R.*, A, a prof. Al. Gonța, aflat în manuscris la Institutul de istorie și arheologie „A. D. Xenopol”, Iași, „dumbrava”, documentului din 19 iulie 1569 este identificată ca sat, lângă Bălușeni, com. Seculeni, jud. Bacău. Localizarea este greșită, așa cum se va vedea din cele ce urmează.

249 *D.I.R.*, A, veac XVI, vol. II, nr. 215.

250 *Ibidem*.

251 *Ibidem*. Era deci o alipire de teritoriu dintre cele două sate: Albeni la sud și Nemeșeni (în document, credem că este o trasciere greșită „Nemiscului”) la nord, la hotarul primului sat Albeni.

252 *Ibidem*, veac XVII, vol. I, nr. 81.

după 33 de ani, vindea o parte din aceasta, ajunsă „curăţitură” precum şi o parte din pădure.

În 29 ianuarie 1605, Ieremia Movilă voievod, printr-o carte domnească din 1602, confirma această vânzare — cumpărare ²⁵³.

Sînt menţionaţi la 29 iunie (probabil 1628) copiii lui Băloş: Constantin, Albaş şi Sora ²⁵⁴, din satul Albeni, care aveau părţi de moşie în satul apropiat, Nemeşeni ²⁵⁵.

În timpul domniei lui Ştefăniţă Lupu (1659—1661) „viile de la Albeni” sînt date de acesta căpitanului de lefegii, Voitechowscki, pentru faptele sale de arme deosebite în vremuri de primejdie ²⁵⁶. Acesta nu poate stăpîni viile şi la 28 februarie 1661, le vinde lui Iordache Cantacuzino, mare vistier ²⁵⁷. În acelaşi timp, însă, i se întăreşte cu uric lui Iordache Cantacuzino, printre altele şi din viile de la Albeni, drept recompensă pentru că hatmanul Vasile Ştefan nu-i restituise partea din bani ce au rezultat din vânzarea a 105 boi ²⁵⁸.

Mai departe, nu cunoaştem documentar cum a curs proprietatea în acest sat, dar faptul că este menţionat cu satul apropiat Valea Seacă, susţinem că a împărţit şi el aceeaşi soartă. A ajuns din nou la Vasile hatmanul, fratele lui Gheorghe Ştefan domnul şi de la acesta, prin moştenire, ajunge la fiul său Dumitraşcu Ştefan (II), mare dregător ca şi înaintaşii săi. De la acesta, tot prin moştenire, spre sfîrşitul secolului al XVII-lea, ajunge la fiica lui, Ecaterina (Catrina), căsătorită cu Antioh Cantemir, domn al Moldovei (1695—1700; 1705—1707). Antioh Cantemir îl lasă fiului său, Ioniţă beizadea, care, neavînd urmaşi îl dăruieşte surorii sale, Aniţa, şi cumnatului său, Toader Palade, mare vistier.

La sfîrşitul secolului al XVIII-lea şi începutul celui de al XIX-lea, satul era tot al familiei Palade.

De asemea, la 23 noiembrie 1701, sînt menţionaţi: Vasile şi Lupu feciorii lui Gheorghe Luncan şi ai Maricăi, fata lui Ionaşco Alban, Gligorie fiul lui Ştefan Alban, Neculai fiul lui Vasile Alban şi alte rude ale lor ²⁵⁹, în mod sigur, din acest sat Albeni ²⁶⁰.

În concluzie, putem reţine că o dumbravă care făcea parte din Ocolul domnesc al Bacăului, a fost vîndută pentru 2 cai celor 17 săteni din Albeni. Peste cîteva zeci de ani, o parte din dumbravă era tăiată „curăţitură”. În partea locului s-au plantat şi vii, care ajung renumite „viile de la Albeni”. Aici, Măteiasa avea o vie cu cramă, cu căzi ş.a. Satul Albeni, răzăşesc la început, ajunge în stăpînirea Ceaureştilor, apoi a Cantemireştilor şi în sfîrşit a Pălădeştilor.

253 *Ibidem*, nr. 275.

254 C.D.M. Supliment I, nr. 443, p. 161.

255 Că erau din acest sat vezi textul şi nota 247.

256 Vezi textul şi nota 231.

257 C.D.M., vol. III, nr. 644, 645, p. 151.

258 *Ibidem*.

259 *Ibidem*, vol. V, nr. 95, p. 26.

260 Vezi nota 247.

L'ENCLOS PRINCIER DE LA VILLE DE BACĂU.

I

Résumé

Dans ce document-étude l'auteur présente L'enclos princier de Bacău, ancienne unité territorial-administrative de la Moldavie. Quelques appréciations documentaires, même tardives, démontrent cette chose.

Soit qu'on a continué une ancienne formation héritée, avant l'état, soit qu'on vient de paraître par initiative princière, l'enclos a groupé d'abord une série de villages autour du palais princier (Burești, le village de Biro, le village de Vlăsan, le village de Manoil, un place de rucher et des marais à Siret). Plus tard, peut-être, dans la première moitié du XVI-e siècle, après la décadence du Palais princier de Bacău, on organise l'enclos princier connu aussi comme l'enclos du bourg, ou L'enclos de Bacău, formé d'une autre série de villages (Radomirești, Fintinele, Trebeș, Valea Seacă, Malurile et une bocage, Albeni). Donc, L'enclos princier de Bacău a groupé dans la période connue au point de vue documentaire, une zone de 356 km² qui comprenait: des ruchers, des marais pour le poisson et dix villages avec leur domaines. De ceux-ci quatre villages gardent leur nom jusqu'aujourd'hui (Radomirești, Fintinele, Trebeș et Valea Seacă).

Les frontières de l'enclos ont été considérées domaine princier et les habitants des villages, voisins princiers, qu'on ne pouvait pas imposer les tributs du bourg ou de la contrée.